

צבא ואסטרטגיה

כרך 1 / גיליון 2 / אוקטובר 2009

מלחמת לבנון השנייה – 3 שנים אחרי

סיכום כנס

דברי פתיחה

גבי סיבוני

מלחמת לבנון השנייה – לקחים ברמה האסטרטגית

ג'ורא איילנד

צה"ל בשנים שלפני המלחמה

משה קפלינסקי

החלטה 1701 – החלטת או"ם חסרת ערך?

עודד ערן

חזבאללה והמאבק על לבנון

אייל זיסר

על הכשלונות וההישגים במלחמה

דני חלוץ

סיכום – מלחמת לבנון השנייה כקו פרשת מים

גבי סיבוני, אמיר קוליק

המכון למחקרי ביטחון לאומי
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES

צבא ואסטרטגיה

כרך 1 | גיליון 2 | אוקטובר 2009

מלחמת לבנון השנייה – 3 שנים אחרי סיכום כנס

תוכן

3 דברי פתיחה

גבי סיבוני

7 מלחמת לבנון השנייה – לקחים ברמה האסטרטגית

גיורא איילנד

19 צה"ל בשנים שלפני המלחמה

משה קפלינסקי

29 החלטה 1701 – החלטת או"ם חסרת ערך?

עודד ערן

35 חזבאללה והמאבק על לבנון

אייל זיסר

45 על הכשלונות וההישגים במלחמה

דני חלוץ

55 סיכום – מלחמת לבנון השנייה כקו פרשת מים

גבי סיבוני, אמיר קוליק

צבא ואסטרטגיה

כתב העת **צבא ואסטרטגיה** מיועד להעשיר, להפרות ולהעמיק את השיח הציבורי באשר למרכיב הצבאי של הביטחון הלאומי בישראל.

המאמרים המופיעים בכתב עת זה, הרואה אור שלוש פעמים בשנה, נכתבים על ידי חוקרי המרכז ואורחיו והדעות המובעות בהם הן של המחבר לבדו. כתב העת **צבא ואסטרטגיה** רואה אור במסגרת תכנית המחקר 'ההפעלה ובניין הכוח הצבאי', המתנהלת במכון למחקרי ביטחון לאומי.

עורך ראשי

ד"ר עודד ערן

עורך

ד"ר גבריאל סיבוני

עורך אורח

אמיר קוליק

חברי המערכת

מאיר אלרון, ד"ר יהודה בן מאיר, משה גרונדמן, ד"ר אמילי לנדאו, גיורא סגל, ד"ר גבריאל סיבוני, ד"ר עודד ערן, ד"ר ענת קורץ, ד"ר אפרים קם, ד"ר ג'ודי רוזן, יורם שוייצר, פרופ' זכי שלום

עיצוב גרפי

מיכל סמו-קובץ ויעל כפיר,
המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל-אביב

דפוס

קדם, תל-אביב

כתובת

המכון למחקרי ביטחון לאומי

רח' חיים לבנון 40, ת"ד 39950, תל-אביב 61398
טל' 03-6400400, פקס' 03-7447590, דוא"ל: info@inss.org.il

המאמרים המתפרסמים בכתב העת **צבא ואסטרטגיה**

מוצגים באתר המכון: www.inss.org.il/

© כל הזכויות שמורות

ISSN 1565-8880

דברי פתיחה

גבי סיבוני

אף שהכתובת הייתה על הקיר שנים קודם לכן, נדמה כי בפרספקטיבה של זמן ייקבע יום פתיחת מלחמת לבנון השנייה כיום המציין קו של פרשת מים. המלחמה הניחה בפני הציבור בישראל תמונת מצב בהירה של איום שהשתנה בצורה חריפה. קודם למלחמה מיקד צה"ל את פעולתו בלחימה נגד הטרור הפלסטיני ובניסיון לבנות תפיסת לחימה מעודכנת מול האיום הצבאי הקלאסי; המלחמה חשפה את איום האש תלולת המסלול במלוא עצמתו.

בתקופה המידית שלאחר המלחמה הייתה האווירה הציבורית בישראל רוויה כעס, תסכול ומבוכה. הציפייה הציבורית לניצחון מוחץ, בסגנון מלחמת ששת הימים, נכזבה. תחושות אלה הועצמו עוד יותר על רקע המחיר ששילם העורף הישראלי ועל רקע משך המלחמה (34 ימים). בתודעה הציבורית הישראלית אשר התפתחה באותם ימים התקבעה המלחמה ככישלון. ועדת החקירה הממשלתית בראשות השופט וינוגרד, אשר מונתה לבדוק את אירועי המלחמה, ניסתה אף לתת תוקף רשמי לתפיסה זו. בעקבות הביקורת הציבורית החריפה על ביצועי צה"ל התפטר הרמטכ"ל דני חלוץ, ולאחריו גם שר הביטחון עמיר פרץ. ראש הממשלה אהוד אולמרט המשיך בתפקידו עוד כשלוש שנים, אולם אירועי קיץ 2006 ותוצאותיהם רבצו כצל על יתרת כהונתו. "ציד ראשים" והלקאה עצמית המשיכו לאפיין עוד זמן רב את השיח הציבורי בנוגע למלחמת לבנון השנייה. אווירה זו לא אפשרה בחינה "שפויה" של תוצאות המלחמה, והקשתה במידה רבה את הפקת הלקחים החשובים אשר היה אפשר להפיק ממנה.

מלחמת לבנון השנייה הייתה קריאת ההשכמה של מדינת ישראל לגלות שמתחת לאפה שלח ראש התמנון האיראני זרועות עמוקות לתוך לבנון ובתוך כך הוא מכין את הקרקע לשלוח זרוע נוספת לתוך רצועת עזה. האויב נואש מיכולתו לכבוש את המדינה או חלקים ממנה, והפנה את מרצו לבניית יכולת ירי תלול מסלול בהיקפים גדולים בהכניסו את רוב אוכלוסיית ישראל לתוך מרחב הלחימה.

ד"ר גבריאל סיבוני, אל"ם (מיל.), הוא ראש תכנית המחקר 'ההפעלה ובניין הכוח הצבאי' וחוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי

מלחמת העולם השנייה התנהלה בעצמה רבה בחזית ובעורף האזרחי גם יחד. הבנתו של צ'רצ'יל את העתיד הצפוי הביאה אותו לשאת את נאמו המפורסם שבו הוא ביקש להכין את אזרחי בריטניה לעתיד הקשה הנכון להם. הכנה זו חסרה לאזרחי ישראל, אשר במשך שנים הורגלו למלחמות שתוחמו לחזית הצבאית בלבד. עתה הושלם מעגל השינוי, וישראל הוחזרה לאופי המלחמה ההיא, כשהחזית האזרחית היא מטרה לגיטימית ועיקרית בעיני האויב. שינוי זה הוא שינוי אסטרטגי, אופרטיבי וטקטי. השלכותיו רחבות – מרמת הדוקטרינה של אויבי ישראל עד בניין הכוח שלהם.

הפעלת הכוח של האויב פשוטה, ברורה ומסתמכת על הנכס האסטרטגי הקבוע שלו: העומק והמסה. טמונה בשינוי זה הבנה עמוקה של האויב כי צה"ל לא יישאר לאורך זמן בשטחים שיתמרן אליהם, והבנה נוספת כי אורך הנשימה שלו גדול לאין ערוך מזה של צה"ל.

מדינת ישראל יצאה למלחמת לבנון השנייה ללא הבנה הולמת את האיום ומשמעויותיו. מסע ההלקאה העצמית ומפח הנפש המתוקשר שבא לאחר המלחמה לא הניח מקום לניהול שיח מקצועי הולם. לחלל האוויר נזרקו מילים דוגמת "כישלון", "תבוסה צורבת", "החמצה" ו"מחדל". הזיכרון עדיין טרי, ותחושות דכדוך ותסכול מלובים על ידי עיתונאים ומפקדי עבר בצה"ל שהתחרו ביניהם מי ימתח ביקורת חריפה יותר על הצבא.

הגדילה לעשות ועדת וינוגרד אשר קבעה בדוח שלה כי צה"ל לא ניצח במלחמה, אף לא בנקודות, בלי שעשתה בירור אמתי ומקצועי בנוגע להשתנות האיום ומשמעותו ובלי שהגדירה את מושגי הניצחון וההכרעה שהשתמשה בהם שימוש רב בדוח. דומה שהוועדה קבעה את קביעותיה כאילו המלחמה הייתה תחרות ספורטיבית.

יום העיון שהרצאותיו מכונסות בגליון זה, ניסה לבחון מה אפשר ללמוד ממלחמת לבנון השנייה תוך כדי שימת דגש על ההקשרים הצבאיים-אסטרטגיים והקשרי השיח שבין הצבא לדרג המדיני. אכן, המלחמה חשפה כשלים לא מעטים במוכנותו של צה"ל להתמודדות בעימות רחב היקף מול האיום המודחק. כשלים אלה נבעו לא רק מהיעדר משאבים מתאימים לקיים בניין כוח ראוי, ואלה אכן חסרו. הכשלים נבעו גם, ואולי בעיקר, מהיעדרן של הבנה ותפיסה מובנות להתמודדות עם איום שונה. צה"ל לא היה הגורם היחיד שהופתע. אזרחי המדינה גילו שהם חלק מחזית לחימה פעילה וממשית – החזית האזרחית.

מדינת ישראל עומדת כיום מול אתגר ביטחוני משמעותי ביותר. מלחמת לבנון השנייה חשפה בצורה בהירה את מעורבותה של איראן כגורם המרכזי המוביל את המלחמה בישראל. תכנית הגרעין של איראן היא הזרוע האסטרטגית של המאבק, לצד חתירתה לקבע מעוזים מבצעיים איראניים של חזבאללה בצפון, חמאס

ברצועת עזה ולשיטתה של איראן בעתיד, גם באזור יהודה ושומרון. אלה מציבים איום "קונבנציונלי" שעצמת פגיעתו לאורך זמן לא פחותה מאיום הגרעין. מאז המלחמה נלמדו בישראל לקחים לא מעטים. לציבור בישראל ברור עתה שצה"ל לא יוכל להפסיק את הירי על ידי פגיעה ביכולות השיגור של האויב בלבד, שכן אלה רבות ומבוזרות. צה"ל יוכל לפגוע ביכולות רבות וכבודות משקל ובתוך כך להוציא אזורים שונים במדינה ממעגל האיום, אולם לאויב תיוותר יכולת ירי שיורית מספקת והוא יוכל להשתמש בה עד שעות הלחימה האחרונות. בעקבות התובנה הזו מתפתחת תפיסת מענה המורכבת משני נדבכים: החזית האזרחית והחזית הצבאית.

- בחזית האזרחית: הקמה של יכולת מיגון ושרידות שנועדו למזער ככל הניתן את נזקי האש של האויב. חשובה לא פחות היא ההבנה שיש לשתף את הציבור בתפיסת המענה של צה"ל ולהעמיק את הכנתו ומוכנותו לספוג אש עד סוף הלחימה.
- בחזית הצבאית, נדרש צה"ל לשני הישגים עיקריים:
 - הראשון הוא צמצום המְשָׁךְ והקטנת הנזק של מלחמה עתידית. לצורך פעולה זו צה"ל מתאמן להפעיל את שני הכלים העיקריים שברשותו: שילוב של תמרון ואש.
 - השני הוא מהלומת אש הרסנית וכואבת שתותיר את האויב עסוק שנים רבות בשיקום יקר וזללן משאבים, בד בבד עם צריבה של זיכרון רב-שנים אשר למחיר ההתגרות בישראל. כך, אפשר להניח, יידחה העימות הבא לשנים. מלחמת לבנון השנייה סיפקה לנו ולאויב הדגמה ליכולות של צה"ל להכות מכה שכזו.

עתה, שלוש שנים לאחר המלחמה, דומה כי שככה מעט סערת הרגשות הציבורית. אבק המלחמה שקע, שינויים פרסונליים נערכו בצמרת הצבאית והמדינית של ישראל, צה"ל והציבור כולו חוו מעין חוויה מתקנת בעקבות ביצועי מערכת הביטחון במבצע "עופרת יצוקה" נגד חמאס ברצועת עזה (דצמבר 2008–ינואר 2009). נראה כי כל אלה הכשירו את הקרקע לבחינה מפוכחת יותר של מלחמת לבנון השנייה – תוצאותיה, השלכותיה, וחשוב מכול: הלקחים אשר אפשר להפיק ממנה.

לאחר שלוש שנים, בתהליך אטי וקבוע, מתבהרת תמונת המלחמה. למרות חוסר המוכנות, תנאי הפתיחה וליקויים שנחשפו בפעולתו של צה"ל, הוא הצליח לספק למדינת ישראל הישג אסטרטגי מן המדרגה ראשונה. רמת תפקודו של צה"ל במלחמה תסכלה את אזרחי ישראל, אולם הספיקה כדי להשיג הישג לא מבוטל.

בצד הרתעתו של חזבאללה, נחשף האיום על כלל רבדיו, והתאפשר לצה"ל לתכנן את המענה המבצעי העתידי למול איום ייחוס ראלי.

המאמרים בגליון זה מתבססים על הרצאותיהם של חמישה דוברים. הדובר הראשון, האלוף במילואים גיורא אילנד, הציג את תובנותיו מהמלחמה, בעיקר בהקשר האסטרטגי, הנוגע לתהליכי קבלת ההחלטות אז ולא לה שנידרש להם במלחמה עתידית. הדובר השני היה סגן הרמטכ"ל במלחמה, האלוף משה קפלינסקי, שסיפק תמונה רחבה של התהליכים שעברו על צה"ל לפני המלחמה ושל תהליכי הפקת הלקחים בעקבותיה. הדובר השלישי היה ד"ר עודד ערן, אשר בחן את המערכה המדינית ואת החלטת האו"ם 1701 שבאה בעקבותיה. פרופסור אייל זיסר סקר את דרכו של חזבאללה למלחמה, התנהלותו במהלכה, והשלכות המלחמה על הארגון מאז סיומה. חתמה את יום העיון הרצאתו של הרמטכ"ל במלחמה רב־אלוף דני חלוץ.

מקצת האישים אשר דבריהם מובאים להלן השתתפו במלחמה ובתהליך קבלת ההחלטות אשר עיצב את האירועים, אחרים עקבו אחר המלחמה מהצד כפרשנים וחוקרים. כל אחד מאישים אלה מציג היבט אחר של התמונה הכוללת. כולם יחדיו בונים תצורה של דעות, השקפות, ובעיקר לקחים חשובים אשר ראוי ללמוד מהם.

מלחמת לבנון השנייה – לקחים ברמה האסטרטגית

ג'ורא איילנד

במאמר זה אסקור שבע נקודות שהן מעין מסקנות לא רק מהמלחמה הזו, אלא משלושה אירועים צבאיים מרכזיים שהיו בשנים האחרונות ואפשר להשוות ביניהם: מבצע "חומת מגן" באפריל 2002 בגדה המערבית, מלחמת לבנון השנייה ומבצע "עופרת יצוקה". ייתכן שעל סמך השוואה זו אפשר להגדיר מסקנות כלליות אשר יהיו רלוונטיות גם למקרים דומים בעתיד. שש מהסוגיות שאעסוק בהן מתייחסות בעיקר לעבר ולהווה, אולם עם השלכות קדימה. הסוגיה השביעית היא ניסיון להעריך מה יקרה אם תפרוץ בעתיד מלחמת לבנון השלישית, ובעקבות כך מה תהיה דרך הפעולה הנכונה מבחינת ישראל.

הסוגיה הראשונה קשורה לעובדה כי במלחמות מהסוג שאנו חווים במאה ה-21, באזור שלנו אולם גם במקומות אחרים, דוגמת עיראק ואפגניסטן, קיים פער מובנה וגדול בין הציפיות ובין היכולת. במונח "ציפיות" הכוונה לציפיות הדרג הפוליטי, התקשורת והציבור, והמונח "יכולת" מתייחס ליכולתו של הדרג המבצע לעמוד בציפיות אלה.

פער זה מתייחס בדרך כלל לארבע נקודות. הנקודה הראשונה היא משך המערכה. קיימת הנחה הגיונית כי בשל העובדה שאנו חזקים הרבה יותר מהצד השני המערכה צריכה להיות קצרה. אם נבחן מקרים שונים מההיסטוריה שלנו, דוגמת מלחמת 1967, הרי שאם בשישה ימים הצלחנו לנצח מספר גדול כל כך של צבאות ערב, מדוע יהיה זה מסובך לנצח באופן קצר ומהיר אויב אשר על פי יחסי העצמה הרגילים אנו חזקים הרבה יותר ממנו.

נקודה שנייה הקשורה לפער בין הציפיות ליכולת נוגעת למספר הנפגעים. אם אנו חזקים יותר ויש בידנו טכנולוגיה מתקדמת מזו של האויב, אזי מספר הנפגעים שלנו אמור להיות קטן, שכן אפשר כביכול לבצע את מרבית הפעולות

אלוף (מיל.) ג'ורא איילנד הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי

מרחוק באמצעות נשק מדויק, ובלי לסכן את כוחותינו. לכן קיימת ציפייה למעין מלחמה "דה לוקס", ובה נפגע בהם, אבל אנו ניפגע פחות.

הציפייה השלישית מתייחסת לפגיעה באזרחים לא מעורבים. אנחנו נלחמים נגד הרעים – הרעים במקרה הזה הם חזבאללה, במקרה אחר חמאס – ולכן זה בסדר, מותר להרוג אותם, אבל בשום אופן אנחנו לא רוצים לסבול מצב שרואים בטלוויזיה תמונות של נשים ושל ילדים הרוגים. לכן הציפייה השלישית היא: תפגעו ברעים, אבל אל תפגעו באלה שלא צריכים לפגוע בהם.

הנקודה הרביעית בנוגע לציפייה נוגעת לניצחון. אם זו מלחמה, אז כמו בספורט אנחנו רוצים לראות ניצחון, אנחנו מצפים כי הצד השני ייכנע ללא תנאי או שלפחות תבוסתו תהיה כה ברורה עד כי התשובה לשאלה "מי ניצח" תהיה ברורה וחד־משמעית.

כל ארבע הציפיות האלה טבעיות מאוד כשעושים "הערכת מצב רגילה" ובה משווים את "יחסי העצמה" במושגים צבאים בלבד, אלא שמלחמות המאה ה־21 בדרך כלל אינן בין מדינות אלא בין מדינות ובין ארגונים. רוב האירועים מתרחשים בקרב אוכלוסייה אזרחית, והדבר מגביל מאוד את יכולת מיצוי הכוח של המדינה. לכן קשה מאוד להשיג את אשר דעת הקהל מצפה לו.

ככל שהמערכה מצטיירת יותר כמלחמת "יש בָּרָה", ככל שאנו יוזמים אותה וככל שהדרג המדיני רוצה לגייס תמיכה רבה יותר לפעולה, כן הוא מעלה את רף הביטחון שאכן התוצאות יהיו טובות כפי שהציבור מצפה. ככל שרף הציפיות גבוה יותר כך גדל הפער בין המציאות ובין הדבר אשר חשבנו שיקרה.

הפער הזה הוא פער טבעי, והוא מופיע אצלנו, כמו גם במקומות אחרים בעולם. עם זאת, נראה כי את ישראל מייחדת שבריריות המערכות, ולכן קל כל כך לסדוק אותן ברגע שנוצרים הפערים בין ההבטחות למציאות. אחת הבעיות של מלחמת לבנון השנייה הייתה שהיא יצרה פערים מהירים יחסית ומסוכנים למדי בשלושה ממדים: הפער הראשון בתוך הצבא, בין הדרגים השונים בצבא. עוד לפני שהסתיימה המלחמה, כבר החלו האשמות, ודבר זה בעייתי מאוד לצה"ל במבנה המיוחד שלו, בייחוד בשל רכיב המילואים שבתוכו.

הפער השני הוא הפער שבין הצבא ובין האזרחים. היות שבמלחמה מעין זו גם העורף נמצא תחת אש, נוצר פער בין ההצלחות הכבירות שהצבא מציג, בעיקר בכל הנוגע לתקיפות מדויקות של חיל האוויר, ובין העובדה שמאות או אלפי אזרחים במדינת ישראל נאלצים לשהות שבועות שלמים במקלטים – פער זה יוצר דיסוננס שגורם לתסכול עמוק.

הפער השלישי, שבדרך כלל מופיע מהר יותר מאחרים, הוא המתח שבין הדרג המדיני ובין הדרג הצבאי, מתח אשר היינו עדים לו לא רק במלחמה הזו אלא גם במלחמת יום הכיפורים בשנת 1973 ובמלחמת לבנון הראשונה בשנת 1982.

לסיכום, הנקודה הראשונה שצריכים להיות מודעים אליה היא הפער הקיים בין ציפיות ליכולת, והיות שפער זה נוצר בקלות יש להיזהר ממנו, היינו לא ליצור ציפיות גבוהות מכפי יכולתנו לעמוד בהן, התגובות הקשות הבאות בעקבות ציפיות שנכזבו טומנות בחובן נזק רב, ללא קשר לתוצאות האובייקטיביות של הלחימה.

הסוגיה השנייה קשורה בחשיבות הגדרת המטרה. בתכנית צבאית יש בדרך כלל שלושה משפטים שהם שלושת משפטי הליבה של כל פקודה וכל עשייה צבאית. האחד הוא המטרה, השני הוא המשימה, והשלישי הוא השיטה. המטרה היא התשובה לשאלה מה אנחנו רוצים להשיג, מה התכלית, לשם מה אנו עושים את אשר אנו עושים; המשימה היא התשובה לשאלה מה צריכים לעשות כדי להשיג את המטרה; והשיטה היא התשובה לשאלה איך צריכים לעשות (את המשימה). בקורסים הצבאיים מעניקים לחניכים ציונים על מידת הקוהרנטיות שבין המטרה למשימה ולשיטה. בדרך כלל כאשר מדובר על הרמות הטקטיות ואפילו על הרמות הטקטיות הגבוהות, אין זה מסובך כל כך ליצור את השלמות הזו בין המטרה למשימה ולשיטה.

לעומת זאת, אנו מתקשים ליצור אותה שלמות כאשר מדובר ברמה האסטרטגית. כאשר המטרה המדינית במהותה, צריכה "להתחבר" למשימה המגדירה לצבא מה צריך לעשות ולשיטה הנוגעת ל"איך לעשות", תהליך כתיבת הפקודה נהיה מסובך ופחות ברור. כאשר הדברים אינם ברורים דים או אינם מבוררים כהלכה, כפי שאירע במלחמת לבנון השנייה (ובמידה מסוימת גם במבצע "עופרת יצוקה"), מתעוררות בעיות. כאשר נקודת ההתחלה אינה ברורה לדרגים העליונים קשה מאוד לתרגם את המטרה לפקודות ברורות לדרגים הנמוכים.

אם נחזור לשיבת הממשלה אשר התקיימה ב־12 ביולי 2006, אפשר לומר כי הממשלה החליטה לצאת למלחמה, אך לא קיימה את הברור ההכרחי בנוגע למטרות המלחמה, הסיכויים להשיג אותן והקשר בינן ובין משימות הצבא. האופן הנכון היה צריך להיות זה: דיווח קצר על האירוע (בדרך כלל מבזבזים זמן רב על תיאור מה שקרה. מרבית הפרטים כבר ידועים מהתקשורת או שאינם רלוונטיים לדרג המדיני. במסגרת זו גם ניתנים דיווחי מודיעין ארוכים טרחניים ומיותרים). מכל מקום, אחרי הדיווח הקצר הייתה הממשלה צריכה לעסוק בסוגיה האמתית אשר במרכזה השאלה: מהי המטרה. המטרה במקרה הזה הייתה יכולה להיות אחת משתי אפשרויות (או יותר), ולכן היה חשוב להחליט ולהבהיר מה באמת רוצים להשיג.

האפשרות הראשונה הייתה להחליט כי יש לבצע פעולת תגמול חזקה בלבנון, ובהתאם לכך יופעל חיל האוויר במשך יומיים-שלושה. המחיר שישלם חזבאללה בשלב הראשון יהיה גבוה, שכן ביום הראשון איכות המטרות שהיה אפשר לפגוע

בהן הייתה טובה. תקיפה אגרסיבית של חיל האוויר תגרום גם נזק והרס במדינת לבנון עצמה, אשר נותנת חסות לחזבאללה. יש להניח כי בעקבות פעולה מעין זו ולאחר יומיים העולם כולו, ובכלל זה חזבאללה, יזעק להפסקת אש, וכך אכן קרה; ואז אנחנו נסכים להפסקת אש. אמת, פעולה מעין זו אין בה כדי להחזיר את החטופים, ואין היא מספיקה כדי להרוס את חזבאללה, אולם היא מסוגלת לשקם את הרתעה של ישראל בשל המחיר שישלם הצד השני. פעולה מעין זו גם תקבע כללי משחק חדשים ותקטין את הסיכוי לאירועים דומים בעתיד. המטרה של פעולה זו מוגבלת, ואפשר להגדירה "שיקום ההרתעה", ולכן צפוי שגם ההישג יהיה מוגבל, אולם גם המחיר שנשלם יהיה נמוך, וגם הסיכון יהיה נמוך. עד כאן תפיסה אפשרית אחת.

תפיסה אפשרית שנייה הייתה עשויה לגרום כי הבעיה אינה אירוע החטיפה כי אם עצם קיומו של חזבאללה כארגון צבאי חזק, עוין ועצמאי הממוקם לאורך גבולנו הצפוני ומסוגל לפגוע באזרחי ישראל בכל עת שיבחר. לכן המטרה צריכה להיות מרחיקת לכת יותר – לפגוע קשה ביכולותיו של חזבאללה, לפחות באזור הדרום. אם זו המטרה, אזי נדרשת פעולה אחרת לגמרי. פעולה אחרת משמעותה שכבר מהיום הראשון למערכה יש לגייס שלושי־ארבע אוגדות מילואים, ויש לבצע מהלך אשר ימשך לא יומיים אלא ארבעה־שישה שבועות, שבעיקרו הוא מהלך קרקעי רחב יחסית, למשל עד קו הליטני. במקרה כזה המטרה היא מטרה מרחיקת לכת הרבה יותר, ההישג האפשרי יכול להיות משמעותי הרבה יותר, אולם באופן טבעי גם המחיר וגם הסיכון גדולים יותר.

הדיון אשר היה צריך להתקיים בממשלה, ב־12 ביולי היה צריך להתמקד בשאלה מה אנו רוצים להשיג: מסתפקים בשיקום ההרתעה או רוצים גם להקטין מאוד את יכולותיו הצבאיות של חזבאללה (אגב, מלבד שתי האפשרויות שציינתי, אפשר לחשוב על עוד שתי מטרות או תפיסות אחרות שהנגזרת של כל אחת מהן היא פעולה צבאית שונה)

בפועל מה שקרה הוא שהחליטו כך: "בואו נתחיל לתקוף בלבנון ונראה מה יהיה". כאשר זוהי תוצאת הדיון, אין ספק שהמטרה אינה ברורה. וכאשר היא אינה ברורה בדרג האסטרטגי קשה מאוד לתרגם אותה לאחר מכן למטרות אופרטיביות מרמת המטכ"ל לרמת הפיקוד ומרמת הפיקוד לרמת האוגדה, שכן משפט המפתח בכל פקודה ואשר אמור להיות החד ביותר הוא: "מה אנו רוצים להשיג" לא היה ברור. כאן למעשה טמונה אחת מנקודות הכשל המרכזיות של המערכה בלבנון. גם במבצע "עופרת יצוקה" לא הוגדרו המטרות בצורה מושלמת. כאשר החל המבצע וכאשר בוצעה הפעולה הראשונה של חיל האוויר, אשר הייתה מוצלחת מאוד בפני עצמה, עוד לא היה ברור מה בעצם רוצים להשיג. ההגדרה שנתן הדרג הפוליטי הייתה הגדרה בנוסח של "ליצור תנאים ביטחוניים טובים יותר". הגדרה

זו מעורפלת, ומשמעותה במילים פשוטות: "אנחנו רוצים שיהיה יותר טוב". זו אינה הגדרה שאפשר לתרגמה לאחר מכן למושגים צבאיים קונקרטיים. רק שלושה ימים לאחר תחילת מבצע "עופרת יצוקה" התחיל דיון אמתי בדרג המדיני או בין הדרג המדיני לדרג הצבאי הבכיר בשאלה מה רוצים להשיג. בנוגע לשאלה זו עלו שלוש מטרות אפשריות: הראשונה, אנו רוצים רק ליצור הרתעה לעתיד. אם זו הייתה המטרה, הרי שהיא "נמוכה" יחסית, ואין צורך לבצע מהלך גדול, ודאי לא מהלך יבשתי גדול, כדי להשיגה. ממש כך אין צורך להאריך את משך הפעולה. באופן קיצוני ייתכן שניתן היה להתחיל ולסיים את הפעולה באותה תקיפה אווירית ראשונה של חיל האוויר, שכן ההרתעה, ככל הנראה, הושגה כבר אז.

מטרה אפשרית שנייה, הייתה לפגוע קשה ביכולת הצבאית של חמאס, דהיינו לפגוע בכל המשגרים שלו, לפגוע בכל יכולותיו הצבאיות, בכל המנהרות ובמרבית לוחמיו, לא רק כדי להרתיעו אלא גם כדי שלא יוכל לבצע פעולה צבאית אמיתית נגדנו לאורך זמן. היו כאלה אשר דגלו במטרה שלישית, יומרנית עוד יותר, והיא: מיטוט שלטון חמאס. לו זו הייתה המטרה אזי צריך היה לכבוש את רצועת עזה כולה כדי ליצור מציאות, ובה חמאס אינו מסוגל למעשה לשלוט.

מה הייתה המטרה כשהתחילו את "עופרת יצוקה"? היא לא הייתה מוגדרת. הדיונים עליה התחילו שלושה ימים אחרי תחילת הפעולה, ונמשכו עשרה ימים לפחות, ללא שום קשר ישיר למה שקרה בשטח. יש משפט ששור הביטחון אהוד ברק משתמש בו פעמים רבות: "סוף מעשה במחשבה תחילה". במקרה הזה, סוף מעשה במחשבה תחילה פירושו הגדרת מטרה בהירה מאוד לפני היציאה למבצע. חשוב להדגיש דבר נוסף. הממשלה צריכה לפנות אל הציבור. טבעי ונכון כי החלטת הממשלה כפי שמפורסמת לציבור תהיה מנוסחת במונחים כלליים וייעודה להצדיק את עצם קיומו של המבצע, אולם תהיה זו טעות להניח כי נוסח החלטה פומבית מעין זו מספיק כדי שהצבא יתרגם אותה לתכנית קונקרטית. אם כן, צריכים להפריד בין הודעת הממשלה לציבור ובין הגדרת מטרות המבצע (המלחמה) שניתנות לצבא. אסור שתהיה סתירה ביניהם, אך רמת הפירוט צריכה להיות שונה.

כמו שציינתי, הן במלחמת לבנון השנייה והן במבצע "עופרת יצוקה" המטרה לא הייתה ברורה. במבצע "חומת מגן" התנהל ויכוח קשה מאוד אשר למטרת המבצע. לפחות במקרה זה התעקש הצבא כי הדרג המדיני ידון בשאלה מה רוצים להשיג. הפיגוע שהיה הקש ששבר את גב הגמל ודחף את ישראל לצאת למבצע היה הפיגוע במלון פארק בליל הסדר באפריל 2002, אשר בוצע על ידי חמאס. לפיכך היו כאלה שגרסו כי צריך לצאת למלחמת חורמה בחמאס. הרמטכ"ל חשב כי יהיה זה בלתי אפשרי להילחם בחמאס תוך כדי התעלמות מקיומה של הרשות

הפלסטינית או בלי לפגוע בה או בלי לבצע פעולות אשר יכולות להביא לקריסתה. לכן התחדדה לא רק סוגיית המטרה אלא גם השאלה נגד מי נלחמים. הצבא דחף להחלטה כי יש להילחם, אמנם לא מלחמה טוטלית, אולם מלחמה אמתית גם נגד הרשות הפלסטינית, לרבות על ידי פגיעה בכל מה שיכול לשמש סמל שלה – מהמקאטעה (מתחם הנשיאות של ערפאת ברמאללה) עד מחנות הפליטים. נכון להדגיש לחיוב כי במבצע "חומת מגן" התקיים הדיון בתחילת המבצע ולא כמה ימים או שבועות אחרי תחילתו.

הסוגיה השלישית שברצוני לדון בה היא השאלה כיצד דרג מדיני ודרג צבאי מנהלים ביניהם שיח בזמן מערכה מסוג זה. מובן שהדברים צריכים להתחיל לפני היציאה לפעולה. בהקשר זה חשוב להדגיש נושא שלא פעם נזנח – מידת ההיכרות של הדרג המדיני עם יכולות הצבא. קיימת נטייה מוגזמת בקרב הדרג המדיני הגבוה, בייחוד בקרב אלה אשר חשופים לחומר מודיעיני, להתמקד בהבנת הצד השני. לעתים נדמה כי כאשר ראש הממשלה או שר הביטחון קוראים חומר מודיעיני גולמי הם זוכים לאיזו שהיא תובנה או הבנה בעלת חשיבות עצומה. חשיבות החומר המודיעיני מוגבלת מאוד, אם בכלל קיימת, ופעמים רבות היא עלולה להיות מזיקה. חשוב הרבה יותר שהקברניט יכיר את יכולותינו שלנו, של הצבא, ואם תרצו במושגים צבאיים – שיכיר את יחסי העצמה: מה אנחנו יודעים לעשות ומה הם יודעים לעשות.

כאשר לדבר זה לא ניתנת תשומת לב מספקת, לא רק על ידי ראש ממשלה, אלא על ידי כלל מקבלי ההחלטות ברשות המבצעת – בממשלה ובקבינט – התוצאה היא פער גדול לא רק בין הציפיות לביצוע אלא גם בהבנה מה אפשר ומה אי־אפשר להשיג. רבים דיברו על תופעה זו בנוגע למלחמת יום כיפור, אך לא בנוגע למלחמת לבנון השנייה. בהקשר זה גורם קריטי שלא נלקח בחשבון כאשר יצאו לפעולה הוא רמת מוכנותו של הצבא.

סוגיית מוכנותו של הצבא קשורה ישירות לתקציב צה"ל. כאשר גיבש צה"ל את הערכת המצב הרב־שנתית שלו בשנת 2003 הוא הגיע למסקנה כי כדי לתת מענה סביר לאיומים אשר עומדים בפני מדינת ישראל הוא צריך סכום כסף מסוים. התכנית הרב־שנתית אשר התבססה על נתון זה הוצגה לממשלה ואושרה עקרונית. בין השנים 2003 ל־2006 קוצץ תקציב הביטחון בסכום שנוע בין מיליארד לשני מיליארד שקל בשנה לעומת הסכום אשר נקבע בתכנית הרב־שנתית. אגב, שיאו של הקיצוץ היה במאי 2006, חודשיים לפני המלחמה, אז קוצץ סכום של כמיליארד שקלים וחצי מתקציב הצבא.

על רקע אילוצים תקציביים אלה נדרש הצבא להחליט היכן הוא משקיע יותר והיכן הוא משקיע פחות. מכלל הנושאים שנבחנו החליט הצבא – להבנתי, במידה מסוימת של צדק – כי התחום שנכון להשקיע בו פחות משאבים הוא רמת

המוכנות. במונח "רמת המוכנות" הכוונה להיקף האימונים, לרמת המלאי (של תחמושת וחלקי חילוף) והכשירות הטכנית. מדוע הוחלט כך ולא אחרת? מצד אחד בשל הצורך לא לחסוך בכל הקשור בלחימה בטרור הפלסטיני, ומצד אחר בשל המציאות הגאוגראפית אשר שררה באותה תקופה: נוכחות האמריקאים בעיראק, וההבנה כי מלחמה בינינו ובין שכנותינו תוכל לקרות רק באחד משני מצבים: המצב הראשון, התחוללותו של שינוי אסטרטגי מהותי, שסביר להניח כי נבחין בו, ולכן תהיה לנו "התרעה אסטרטגית" של כמה חודשים, ונוכל לשפר בהם את מוכנותנו. המצב השני שתיתכן בו מלחמה יקרה אם אנחנו נחליט לצאת לפעולה יזומה, ואז ודאי שיהיה בידינו די זמן להגביר את כשירותנו.

כאשר התכנסה הממשלה לישיבתה המכריעה ב־12 ביולי 2006, אם הבינה מצב זה או לא, הרי בהחלטתה לצאת למלחמה היא הפתיעה, את עצמה ואת צה"ל. אגב, בעבר היה תהליך דומה, אולם אז התקבלה החלטה אחרת. זה היה בקיץ 1981, כאשר הממשלה קיבלה החלטה אסטרטגית, אשר גרסה כי יש צורך לצאת למלחמה, אז נגד אש"ף בלבנון, אולם הייתה זו החלטה אסטרטגית אשר הופרדה מהרמה הטקטית. ברמה הטקטית החליטה הממשלה לא להוציא את החלטתה לפועל באופן מיידי אלא להמתין להזדמנות. בינתיים במשך שנה שלמה, בין קיץ 1981 לקיץ 1982 התכונן הצבא בסיודיות למערכה. בזמן ההוא הייתי מג"ד, וביכולתי להעיד על רמתם היסודית של התרגילים, המודלים והאימונים הקונקרטיים שבוצעו לפני המבצע. להבדיל משנת 1981, ב־12 ביולי 2006 החליטה הממשלה כי צה"ל יצא למבצע מיד, ובלי שהיא בחנה את האפשרות ליצור הבחנה בין החלטה אסטרטגית (לצאת למבצע רחב נגד חזבאללה) ובין החלטה הטקטית (מתי לעשות זאת).

דוגמה נוספת אשר ממחישה את טיב הדיאלוג אשר שרר במלחמת לבנון השנייה בין הדרג המדיני ובין הדרג הצבא היא תשובתו של ראש הממשלה, כשבועיים או שלושה לאחר תחילת המלחמה, לשאלה "מדוע לא אישרת לצבא לבצע פעולה קרקעית?" תשובתו של אהוד אולמרט הייתה: "אני לא אישרתי? הצבא לא הגיש את זה לפני. אין פעולה שהצבא הציג בפניי ושאני לא אישרתי". משתקפת תופעה מוזרה, ולפיה הדיאלוג בין דרג מדיני לדרג צבאי הוא כזה שהמפגש ביניהם מתקיים רק כאשר הצבא זקוק לאישור לפעולה אחרת או נוספת מזו שכבר אושרה. במלחמות מהסוג שאנו עוסקים בו, ובהן כמעט לכל פעולה צבאית עשויות להיות השלכות מדיניות, וכל פעולה מדינית עשויה להגביל או להרחיב את מרחב הפעולה הצבאית, אי אפשר לנהל מערכה ללא דיאלוג אמתי. דיאלוג אמתי משמעותו שאחת ליומיים־שלושה מתכנס פורום מצומצם, ובו ראש ממשלה, שר הביטחון, שר החוץ, הרמטכ"ל ועוד ארבעה־חמישה אנשים, כדי להסכים על תמונת המצב, ולאחר מכן להחליט מה לעשות.

דיונים מעין אלה לא התקיימו בזמן מלחמת לבנון השנייה, ודאי שלא בצורה המתוארת כאן. לפיכך נוצרו פערים בהבנת המציאות ובהבנת החלטות שהתקבלו בין הדרג הצבאי ובין הדרג המדיני. זמן קצר לאחר מבצע "חומת מגן" אמר שמעון פרס, שר החוץ אז, בפני פורום מצומצם של הדרג המדיני והצבא: "שמונים אחוז מהנושאים שאנחנו נוגעים בהם הם לא מדיניים מובהקים והם לא צבאיים מובהקים. יש בהם גם וגם, ולכן אין לנו ברירה אלא לשבת ביחד בתדירות גבוהה ולהבין שאנחנו מבינים את המציאות באותו אופן". לדעתי, קביעה זו נכונה אך לא נהגו לפיה במלחמת לבנון השנייה.

הגזמה בכיוון ההפוך הייתה במבצע "עופרת יצוקה". מתוך איזו שהיא טראומה, שלכאורה דרג מדיני אינו מעורב מספיק, יצרו עודף פורומים, ואלה לא אפשרו בסופו של דבר לדרג הצבאי לנהל את המלחמה כראוי. לוח הזמנים של הרמטכ"ל בזמן "עופרת יצוקה" כלל הערכת מצב יומית ב־16:30. ב־18:00 היו נפגשים אצל שר הביטחון, ומשעה 20:00 עד 22:00 בלילה – אצל ראש הממשלה. מספר המשתתפים לא היה מצומצם (שישה עד שמונה) אלא יותר מעשרים. לרוב, המידע אשר מועבר בפורומים אלה הוא אותו מידע. כל הריטואל הזה נגמר בשעות מאוחרות בלילה, ומרבית הדברים הנאמרים בפורומים אלה אינם רלוונטיים לראש הממשלה, לשר הביטחון ולרוב גם לא לרמטכ"ל. כך לדעתי במבצע "עופרת יצוקה" היה אפשר להחליט על מרבית הנושאים ברמת היום-יום, בדרג של ראש חטיבת המבצעים בצה"ל. במילים אחרות, נעו מקיצוניות אחת לקיצוניות אחרת. תוצאת הדברים הייתה קיומם של פורומים רבים, ויצירתו של עומס עבודה אשר לא רק שאינו תורם לניהול המערכה אלא אף מפריע לדרגי העבודה לבצע את מלאכתם. בהקשר זה אין ספק כי נדרש איזון.

סוגיה עקרונית רביעית קשורה ללחימה בשטח בנוי ולנכונותנו לקבל עלינו את כללי המשחק אשר היריב מנסה לכפות עלינו. אחת התופעות הנפוצות ביותר בלחימה א־סימטרית, כלומר במלחמה בין מדינה לארגון תת־מדינתי דוגמת חמאס או חזבאללה, היא פעילותם של גורמים אלה בתוך שטחים בנויים ומתוך אוכלוסייה אזרחית, על סמך תפיסה הגורסת כי השטח העירוני הצפוף – כפר לבנוני, מחנה פליטים או שכונה בעזה – יקשה על צה"ל להילחם, ומנגד – יעניק לארגון הטרור יתרונות רבים. יתרה מזו, היות שאזור הקרבות מאוכלס באזרחים רבים, הרי שככל שיפעיל הצבא כוח רב יותר, כן ירבו הנפגעים האזרחיים ועמם גם הלחץ החיצוני להפסקת הפעולה.

תפיסה זו של ארגוני הטרור נכונה עד רמה מסוימת, ותלויה בעיקר בנכונותנו שלנו לשחק על פי כללי המשחק שקבע הצד השני וכן בנכונותנו לקבל עלינו סיכון צבאי, מדיני-הסברתי ובכל זאת להילחם בהתקפיות נדרשת בתוך אותם שטחים בנויים. ניסיונו מכל שלושת האירועים – "חומת מגן", מלחמת לבנון

השנייה ו"עופרת יצוקה" – מעיד כי אנו יכולים להילחם באינטנסיביות בתוך אזורים עירוניים. מבחינתנו, לחימה זו טומנת בחובה שני יתרונות או רווחים אפשריים: הרווח הראשון הוא השגת ההישג הצבאי שאנו רוצים להשיג, כמו שקרה ב"חומת מגן" ובמידה רבה מאוד גם ב"עופרת יצוקה"; והרווח השני קשור לתמיכת האוכלוסייה בארגון הטרור. הנזק הרב בנפש וברכוש אשר נגרם מלחימה בשטח הבנוי גורם לכך שכאשר מתפזר אבק הקרבות האוכלוסייה המקומית, בלבנון או בשטחים, מתחילה לשאול את ארגון הטרור אשר התמקם בקרבה שאלות קשות. שאלות אלה הן אבן רחיים על צווארם של חזבאללה או חמאס, ומשפיעות על מידת הנכונות של ארגונים אלה לחדש את הירי. לחימה זו בשטח בנוי בוצעה כהלכה ב"חומת מגן" וב"עופרת יצוקה", אך בהססנות רבה במלחמת לבנון השנייה, והייתה חלק מבעיותיה של מלחמה זו.

הסוגיה החמישית נוגעת לשאלת הלגיטימציה הבינלאומית. לגיטימציה בינלאומית היא דבר חשוב מאוד. ברור כי מרחב הפעולה הצבאי מושפע לא רק מהיכולות הצבאיות אלא גם מהנעשה ומהנאמר באו"ם, בארצות הברית ובמקומות אחרים. כלל זה נכון, אך יש לזכור כי השפעת דעת הקהל והזירה הבינלאומית לרוב קצרה בזמן. אחד הדברים שאנו צריכים להיות מסוגלים לעשות, כחלק ממערכה צבאית, הוא לדעת לספוג לחץ ואף כעס בינלאומי, ובכלל זה מצד ידידות גדולות דוגמת ארצות הברית. לא רק בשל הצורך להשיג את ההישג אשר לשמו יצאנו למבצע אלא גם בשל העובדה כי לגיטימציה בינלאומית היא דבר נזיל, וכאשר אתה מוכיח הצלחה, יש נטייה, בקרב מדינות ידידות לפחות, לסלוח ולשכוח זמנים של מחלוקת. בנוגע לתקשורת הבינלאומית, הרי שלאחר זמן קצר היא ממילא עוברת לעסוק בדברים אחרים.

כך למשל כאשר התחיל מבצע "חומת מגן" וכוחותינו נכנסו באופן מסיבי לערים הפלסטיניות נוצר סימן שאלה אם הרשות הפלסטינית יכולה להמשיך לתפקד. דבר זה יצר לחץ עצום מצד ארצות הברית, ואני יכול להעיד ממקור ראשון על שיחות טלפון נזעמות מצד קונדוליסה רייס, ראש המועצה לביטחון לאומי אז, אשר דרשה כי צה"ל יצא מהערים הפלסטיניות בתוך 48 שעות. לאחר מכן היא הראתה נכונות לדון על פרק זמן ארוך יותר, ולבסוף נוצרו הסכמות היכן נפעל והיכן לא. ישראל גרסה כי אם יצאנו למבצע לאחר שחיינו במשך שנים במציאות בלתי אפשרית, אנו חייבים להמשיך במבצע כמה שבועות לפחות, שכן אין לנו ברירה אחרת אם אנו רוצים להשיג את ההישג הרצוי. בעניין זה גילינו נחישות, ובסופו של דבר פחת הלחץ הבינלאומי. לדעתי, במלחמת לבנון השנייה שרר בקרב מקבלי ההחלטות חשש מוגזם ואולי אף חרדה מפני הנאמר במקומות שונים בעולם, ולא ניתן לצבא פרק זמן ארוך מספיק לעשות מה שבשלב מסוים הבנו שצריך לעשות.

דבר זה מוביל לסוגיה השישית, והיא הקשר שבין תוצאת הפעולה הצבאית להישג המדיני. הקשר בין שני אלה שונה מהקשר שהכרנו בעבר. כך לדוגמה במלחמת העולם השנייה צד אחד ניצח ללא תנאי את הצד האחר, ובהתאם היה יכול להכתיב גם את התוצאה המדינית - "כניעה ללא תנאי". דבר זה נכון גם בנוגע למלחמת העולם הראשונה ובנוגע למלחמות רבות נוספות. גם באזורנו השפיע אופי ההישג הצבאי, למשל במלחמת יום כיפור, במידה רבה על גודל ההישג המדיני. כיום הקשר בין ההישג הצבאי ובין ההישג המדיני רופף יותר, ולעתים אף שונה בתכלית. במילים אחרות, אין קשר חד-ערכי בין גודל ההצלחה בשדה הקרב לתוצאת המגעים המדיניים ולמידת היכולת לסיים את המבצע באופן הרצוי. לכן כאשר ברור שמערכה מעין זו הולכת וקרבה יש להתחיל את המהלך המדיני לפני תחילת הפעילות הצבאית. הדבר לא התקיים לפני מלחמת לבנון, גם כאשר היה ברור שעמית עם חזבאללה הוא רק עניין של זמן. לא הצגנו לאמריקאים מראש את אשר צפוי לקרות. אין הכוונה למניפולציה דיפלומטית, אלא לאמירה פשוטה המתארת את האמת ואשר במרכזה העובדה כי אחת לכמה שבועות חזבאללה מבצע פיגועים לאורך גבולנו הצפוני וכי אנו יכולים לספוג זאת כל עוד המחיר בנפש וברכוש נמוך, אולם עלול להגיע שלב שלא נוכל לספוג עוד וניאלץ לפעול בלבנון, וכאשר יקרה הדבר אנו נפעל באופן שלא רק חזבאללה ייפגע אלא גם גורמים אחרים במדינה. מבחינתנו, כך היה צריך להסביר לאמריקאים, זו אינה שאלה של "אם", אלא שאלה של "מתי". בשל כך ניתן לתאם עם האמריקאים מראש את מנגנון הסיום המדיני, וכל זאת עוד לפני המלחמה, וללא קשר ישיר למהלכי האופרטיבים.

באפריל 2006, כאשר עמד ראש הממשלה הנבחר אהוד אולמרט לנסוע לביקורו הראשון בארצות הברית, נערך דיון בשאלה אילו נושאים לעלות בפני האמריקאים. הנושא האיראני והנושא הפלסטיני עלו כמובן. היו כאלה שאמרו כי זו ההזדמנות להציג לארצות הברית גם את המציאות לאורך גבול ישראל-לבנון, בדיוק במתכונת שצינתי קודם לכן. אולמרט גרס כי העניין אינו "בוער", ולכן אין צורך להעלותו. הבעיה היא שכאשר מתחילה מלחמה כבר מאוחר מדי להיכנס לאותם דיונים מדיניים אשר אפשר לעשותם בעילות לפני כן.

במובן זה היה מבצע "עופרת יצוקה" שיפור של ממש לעומת מלחמת לבנון השנייה, שכן בוצעה הכנה מוקדמת לא רק של הצבא ושל הציבור בישראל אלא גם של המערכת הבינלאומית. בייחוד באמצעות אמירותיו הפומביות והדיפלומטיות של ראש הממשלה כי הוא נכון לתת הזדמנות נוספת לתושבי עזה להפסיק את ירי הקסאמים, שכן בסופו של דבר לא תהיה לנו ברירה אלא לפעול להפסקת הירי בעצמנו. התוצאה המדינית של הכנה זו הייתה מרשימה, וכללה את התייצבותם, באופן חסר תקדים, של כל ראשי המדינות החשובות באירופה לצד ישראל זמן

קצר לאחר תחילת המלחמה. מסיבה זו בדיוק מערכה מדינית צריכה פעמים רבות להתחיל לפני המערכה הצבאית ולא אחריה.

סוגיה עקרונית אחרונה נוגעת לשאלה מה הלאה. באופן פרובוקטיבי אפשר לומר כי אם תפרוץ בעתיד הקרוב מלחמת לבנון שלישית, לא יהיו תוצאותיה שונות הרבה יותר מתוצאות מלחמת לבנון השנייה. אכן, נכון הדבר שחל שיפור מרשים במוכנות צה"ל. הופקו לקחים רבים ומתבצעת גם פעילות מוצלחת מאוד בתחום הכנת העורף. יש להניח כי גם בכל הנוגע לקשר בין דרג מדיני לדרג צבאי בוצעו פעולות רבות שסביר ויעשו אותנו מוכנים או טובים יותר במערכה הבאה.

אלא שתוצאות של מלחמה תלויות לא רק בצד אחד, אלא גם בצד האחר. כאשר בוחנים מה קורה אצל חזבאללה אפשר להבחין כי גם הוא השתפר. כמות הטילים שברשותו גדולה הרבה יותר, אף יותר מן הכמות אשר הייתה ברשותו ערב מלחמת לבנון השנייה. חשוב מכך, טווח הטילים שלו ויעילותם גדלו. מסיבה זו אם במלחמת לבנון השנייה פעולה צבאית יבשתית מהירה עד קו הליטני הייתה יכולה לנטרל את מרבית אזורי השיגור, הרי פעולה דומה במלחמת לבנון השלישית לא תספיק. יתרה מזו, חזבאללה השתפר בתחומים נוספים לרבות היערכותו בשטח הבנוי והתחפרותו במעין מתחמים תת־קרקעיים. הדבר מעניק לו יתרונות טקטיים מובהקים גם בנוגע למצבו בקיץ 2006. כללית, אפשר לומר כי מבחינה טקטית היתרונות או השיפורים שחלו אצל שני הצדדים מאז 2006 מתקזזים, פחות או יותר, ולפיכך התוצאה בעימות הבא תהיה דומה. במילים אחרות, צה"ל יצליח אולי לפגוע קשה יותר בחזבאללה, אך גם חזבאללה יצליח להסב פגיעה קשה יותר לישראל, ובייחוד לעורף הישראלי.

בכל זאת, להבנתי, קיים גורם אחד אשר עשוי לשנות מהותית את תוצאות המערכה הבאה, ואולי אף למנוע אותה מלכתחילה. גורם זה קשור להגדרת האויב. הגדרה זו חשובה לא פחות מהגדרת המטרה. כאמור, במבצע "חומת מגן" עלתה במלוא עוזה שאלת זהותו של האויב. הוויכוח שהתנהל בזמנו בסוגיה זו היה מורכב וקשה, שכן בל נשכח כי מבחינה פוליטית מפלגת העבודה לא יכלה לקבל את הגדרת הרשות הפלסטינית כאויב, אולם מרגע שהתקבלה ההחלטה נוצר מרחב פעולה צבאי גדול הרבה יותר, אשר לא היה נוצר אם הגדרת האויב הייתה חמאס בלבד ולא היה אפשר לפגוע בסמלים, במוסדות, בכוחות או בכל דבר אחר אשר שייך לרשות הפלסטינית.

במלחמת לבנון השנייה הוגדר חזבאללה "אויב". העולם קיבל כמובן קביעה זו ללא עוררין. לעומת זאת, ה"טובים" הוגדרו "תושבי לבנון", מדינת לבנון וממשלת לבנון. לפיכך היה אסור לפגוע בהם. למרבה הצער, אי־אפשר לנצח ארגון גרילה דוגמת חזבאללה אם מתקיימים שלושה תנאים: הראשון – הארגון נמצא מצד אחד של הגבול ואנו בצד האחר; השני – הארגון מקבל חסות מלאה מהמדינה

שהוא פועל בה, במקרה שלנו, מדינת לבנון, שחזבאללה הוא חלק בלתי נפרד מהמערכת הפוליטית בה; והשלישי הוא חסינותה של אותה מדינה, הנותנת חסות מפני תגובה צבאית שלנו נגדה. כאשר מתקיימים שלושה תנאים אלה אי־אפשר לנצח את ארגון הגרילה. כאן לדעתי נעוצה הטעות הגדולה ביותר אשר נעשתה במלחמת לבנון השנייה – הגדרת האויב באופן צר ולא מציאותי.

הדבר הנכון לעשותו כעת, בייחוד בעקבות הדברים שנאמרו בנוגע לניהולה של מערכה מדינית לפני המערכה הצבאית, הוא להסביר לעולם, לידידותיה של לבנון – צרפת, ארצות הברית, ערב הסעודית או כל גורם אחר – כי בפעם הבאה שישראל תיאלץ לצאת למערכה נגד חזבאללה, מדינת לבנון לא תיוותר חסינה. מבחינתנו, כך צריך להבהיר, כל דבר שמשרת את חזבאללה, ובכלל זה תשתיות המדינה, אנו נפגע בו. המלחמה תהיה לא רק בין ישראל ובין חזבאללה אלא בין ישראל למדינת לבנון.

האינטרס לשמור על שלמותה של לבנון משותף גם לערבים, ובכלל זה סוריה ואיראן, וגם למערב. על בסיס אינטרס משותף זה יש לנהל דו־שיח עם הגורמים הידידותיים ולהעביר מסר לממשלת לבנון, ולפיו המלחמה הבאה לא תוגבל לעימות נגד חזבאללה בלבד אלא תביא להרס המדינה הלבנונית. רק אמירה מדינית מעין זו עקבית ולאורך זמן תבטיח כי המלחמה תידחה, ואם בכל זאת תפרוץ, תוצאתה תהיה שונה לחלוטין מזו של מלחמת לבנון השנייה.

אם נבקש לבחון מהי הפעולה היעילה ביותר שביצע צה"ל, לא הייתה זו הפגיעה המרשימה בטיילים כאלה או אחרים אלא דווקא ההחלטה לתקוף מסיבית את רובע דאחיה בבירות. את משקלה הכבד של פעולה זו מרגיש חזבאללה עד היום. גם מנהיגי חזבאללה מבינים כי יש גבול למידת ההרס שהם יכולים להביא על תושביה השיעים של לבנון ועל תשתיות המדינה בלי לתת הסברים מניחים את הדעת לשאלה מדוע כל זה נדרש. האינטרס הברור של מדינת ישראל הוא שאם כבר פורצת מלחמה, היא תהיה נגד גורם מדינתי שאפשר להרתיעו ולא נגד ארגון שנהנה מחסות מדינתית.

בהקשר ישיר לכך, במבצע "עופרת יצוקה", עם השתלטות חמאס על עזה, נוצר לנו יתרון אשר לא היה קיים קודם לכן. חמאס הפך במידה רבה לגורם מדינתי. לפני תפיסתו את השלטון, כאשר ירה קסאמים לעבר שטח ישראל הרשות הפלסטינית הייתה השלטון הרשמי. אנחנו נאלצנו להילחם נגד חמאס עם "יד קשורה" כי לא יכולנו לפגוע בתשתיות השלטון בעזה. ב־2007 לאחר שחמאס הפך לגורם השליט ברצועת עזה הוא גם הפך להיות הנושא באחריות למה שקורה בשטחה. במילים אחרות, יש מולנו גורם מדינתי שאנו יכולים לאיים עליו ואנו יכולים לפגוע בו, וכמו שאנו רואים מאז סיום המבצע, אפשר גם להרתיע אותו.

צה"ל בשנים שלפני המלחמה

משה קפלינסקי

קשה מאוד לנתח ולהבין את מלחמת לבנון השנייה בלי להבין כיצד צה"ל נכנס אליה. אין הכוונה בעת קבלת ההחלטה לתקוף ב־12 ביולי 2006 אלא בעקבות התהליכים אשר התרחשו בשנים אשר קדמו למלחמה. בהקשר זה יש לנסות להבין באילו תחומים התמקדה העשייה הצבאית, במה עסק הצבא ומה הייתה התפיסה של האנשים אשר ניהלו אותו באותה עת. יש להתמקד בשתי נקודות מרכזיות המשולבות זו בזו. הנקודה הראשונה נוגעת לחימה המתמשכת בטרור ביהודה, בשומרון ובעזה ובשאלה כיצד השפיעה לחימה זו על צה"ל. הנקודה השנייה שיש לבחון, היא מגבלת המשאבים שהתמודד עמה הצבא באותן שנים.

בשטף האירועים לעתים נשכח הדבר, אולם יש לזכור כי צה"ל הגיע למלחמת לבנון לאחר הישג חסר תקדים בלחימה בטרור הפלסטיני ביהודה, בשומרון ובעזה. גל טרור אשר החל בספטמבר 2000 ואשר אופיין כטרור מתאבדים, גרם לבכירי הצבא, לבכירי מערכת הביטחון, לחברי הממשלה, וככל הנראה גם לציבור בכללותו לתהות אם האמירה המסורתית כי הטרור אינו איום קיומי על מדינת ישראל עוד תקפה.

התשובה לתהייה זו הלכה והתבררה במהירות. בעקבות הטרור המתגבר חלחלה להכרתנו ההבנה כי אם לא נדע לטפל בגל טרור המתאבדים, הוא אכן עלול להיות איום קיומי על מדינת ישראל. צה"ל בשנים האלה עשה את אשר נדרש כדי למגר תופעה זו. בהקשר זה קיבלו ראשי הצבא, ובכללם אני, החלטות נכונות הנוגעות לשינוי סדרי העדיפויות. בין השאר הוחלט להעביר את כלל הכוחות הסדירים ללחימה רציפה בטרור וכן הוחלט להסיט משאבים ללחימה זו גם על חשבון התעצמות ארוכת טווח, וגם על חשבון הזנחת יחידות מחסני חירום (ימ"חים). כך למשל הוצאנו ציוד ממחסנים אלה כדי לחלקו לכוחות אשר פעלו על בסיס יום־יומי בסמטאות שכס, ג'נין ורצועת עזה. בהחלטות אלה קיבלו הגזרות הבעייתיות יותר מבחינת הטרור סדר עדיפות גבוה יותר בהקצאת משאבים אל

אלוף (מיל.) משה קפלינסקי, סגן הרמטכ"ל בשנים 2005-2007

מול גזרות אחרות, ובכלל זה פיקוד הצפון. בעקבות האתגרים אשר עמדו בפני צה"ל באותה עת נדרש פיקוד זה בפעם הראשונה אחרי שנים רבות לסגל לעצמו דפוסי פעולה של חזית משנית.

בהקשר הזה צריך לזכור כי בשנת 2002 בוצעו 42 פיגועים בעורף מדינת ישראל, 260 אזרחים וחיילים נהרגו באותה שנה. לעומת זאת, ארבע שנים לאחר מכן, בשנת 2006, בוצעו שני פיגועים בלבד בעורף המדינה, ובהם נהרגו 17 אזרחים. הישג זה הוא הישג חסר תקדים בישראל ובמקומות אחרים בעולם, אולם כאמור, היו להישג זה מחירים רבים.

בהתאם לאתגרים המשתנים שינה צה"ל גם את תפיסת ההפעלה שלו נגד הטרור הפלסטיני. בסוף שנת 2002, כאשר מוניתי לאלוף פיקוד מרכז, הבנו כי יש לשנות מהותית את אופן לחימתנו במרחב זה. מבצע "חומת מגן" (אפריל 2002) אפשר לנו לחולל את השינוי הנדרש בדפוסי הלחימה בטרור. במסגרת זו שמנו דגש מיוחד על סוגיית המודיעין ועל יכולתה של מסגרת הלחימה הקטנה ביותר לקבל ולסנכרן מידע מכלל גורמי המודיעין. כן הדגשנו את סוגיית המבצעים והפעילויות הכירורגיות על חשבון פעולות גדולות שמסה של כוחות גדולים משתתפת בהם. כך ביצע כל גדוד לוחם, ויהיה זה הגדוד הלוחם הפשוט ביותר, מבצעים מיוחדים ברמה זו או אחרת.

לצד כל אלה, ברמה הערכית תמכנו בדיון על ערכיות המשימה. דרשנו לבצע פעולות רק כאשר הבשילו כל התנאים לביצוען. דרשנו לבדוק אם בשל הסיכונים לכוחותינו המשימה עוד מוצדקת. בכמה מההזדמנויות אף החלטנו בעקבות זאת לבטל את הפעולה. כך למשל אם יש צורך לעצור פעיל טרור מסוים, במציאות אשר שררה אז ביהודה ושומרון, במרבית המקרים לא יקרה דבר אם נעצרו מחר או מחרתיים. התמקדנו ביצירת התנאים המתאימים לעצור את הפעיל באופן אלגנטי ומסודר. פיתחנו תרבות זו והדגשנו למשל כי כאשר מזג האוויר אינו מאפשר מעטפת מודיעינית מתאימה, תידחה הפעולה למחר. כל זאת כמובן כל עוד אין מדובר ב"פצצה מתקתקת", דהיינו מחבל מתאבד אשר נמצא בדרכו לפיגוע בתחומי ישראל.

כחלק מתרבות מבצעית זו גם דרשנו ממפקדי החטיבות שלנו לשבת מאחור. אולי שם יצרנו את מה שכונה לאחר מכן בעגה הציבורית "מפקדי הפלזמה". לעניות דעתי, עשינו כולנו עוול למפקדי החטיבות והגדודים במלחמה ההיא בטרור, שכן הם לא היו מעולם "מפקדי פלזמות", אולם שם יצרנו תופעה זו, שכן בסביבה המבצעית אשר שררה בשטחי יהודה ושומרון אכן היה נכון למקם את המפקדים מאחור. אלה החולקים על דבריי מוזמנים לחזור ולהיזכר בדיון אשר התעורר בציבור ובצבא בנוגע למיקומו של המפקד בעת לחימה בטרור, בעקבות נפילתו של מפקד חטיבת חברון, אלוף משנה דרור וינברג ז"ל. כזכור, בליל שבת

ה־15 בנובמבר 2002 הגיע וינברג ל"ציר המתפללים" בחברון בניסיון לאתר חוליה אשר ביצעה פיגוע ירי באזור. בפעולה נהרג וינברג מאש המחבלים.

אפשר לומר, ובצדק רב, כי צה"ל נלחם תמיד בטרור. במשך עשרים שנה בלבנון נלחמנו בטרור בעל דפוסי פעולה ייחודיים לאותה גזרה. ניסינו תמיד לסגל לעצמנו דפוסי פעולה שיאפשרו לנו להתמודד בהצלחה עם האיום הספציפי, ובכל זאת, כל אלה לא הפחיתו את יכולתו של צה"ל להתמודד עם משימות ואיומים בגזרות אחרות. אכן כך, אולם הדבר אשר חיפה על הפערים אשר נוצרו בכשירות היחידות ובכשירות המפקדים והלוחמים וסייע להכשירם למשימות בגזרות אחרות היה האימונים. שלא כבעבר, בתקופת הלחימה בטרור המתאבדים הצבא למעשה הפסיק להתאמן.

כדי להמחיש סוגיה זו ברצוני להזכיר כי בשירותי כמפקד חטיבת גולני התקיים בצבא דיון אשר נבע מאילוצים תקציביים, סביב השאלה אם להאריך את המחזוריות של שלושה חודשי אימון ושלושה חודשי תעסוקה מבצעית לארבעה חודשי אימון וארבעה חודשי תעסוקה מבצעית. כנציג המח"טים, שלחו אותי לדבר בפני פורומים שונים, ובכלל זה בפני הרמטכ"ל ושר הביטחון בזמנו. הסברתי להם כי ארבעה חודשי תעסוקה מבצעית רציפה לא יאפשרו לנו לשמר את היחידות שלנו, את רמת האימונים שלהן, את כשירותן להתמודד עם איומים אחרים וכן נתקשה לשמר מתח מבצעי. אין ספק כי הייתי נאיבי ותמים. היחידות ששירתו בפיקודי בפיקוד מרכז בתקופת הלחימה בטרור המתאבדים ביצעו לעתים 12 חודשי תעסוקה רצופים, לעתים עשרה חודשי תעסוקה רצופים ולאחריהם חודש או חמישה שבועות של מעין אימון, שקראנו לו "ריענון", שכן לא היה יותר מכך. ראוי להזכיר את זה כדי להציב את הדברים בפרופורציה ובפרספקטיבה הנכונה. אכן לא הצלחנו לגשר על הפער אשר נוצר באימון היחידות, בין השאר בשל מגבלת המשאבים. בשנת 2003 גיבש צה"ל תכנית רב־שנתית בשם "קלע". תכנית זו כללה גזרות רבות. כך למשל דוממנו חלק גדול ממצבת הטנקים שלנו וכן כמה עשרות מטוסים. מלבד זה, סגרנו יחידות והתחלנו בתהליך של פיטורי 6,000 אנשי קבע. חודש וחצי לאחר שאישרה הממשלה את תקציב "קלע" בסכום מסוים, היא גזרה על הצבא קיצוץ נוסף של חצי מיליארד שקלים. בשל כך נדרש הצבא לקצץ עוד כמה מיליארדי דולרים ממה שהגדיר בתכנית "קו אדום", ומדובר, האמינו לי, בסכומים לא מבוטלים.

עם זאת, סכומי הכסף אינם הבעיה העיקרית בהקשר זה. הבעיה הייתה אופן ביצוע הקיצוץ. "הנחתת" הקיצוץ על צה"ל יצרה מצב שמרחב התמרון התקציבי של קברניטי צה"ל היה צר ביותר, שכן התכניות ארוכות הטווח כבר יצאו לדרך. לאנשי הקבע המפוטרים יש צורך להמשיך לשלם משכורות עוד חודשים רבים. לפיכך המשאבים הזמינים ביותר לקצץ בהם ואשר אותם עוד צרכנו היו ימי

מילואים, אימונים ורכש של מלאים. אלה שלושת התחומים בהם ניתן היה לבצע קיצוץ בתקציב צה"ל באותה עת.

אכן, קיצצנו בתקציב האימונים. כך, ממיליארד שקלים ב־2001 הושקעו באימונים חצי מיליארד ב־2006. תקציב אימון המילואים פחת אף הוא מחצי מיליארד בערך ב־2001 ל־150 מיליון בערך ב־2006. בשנת 2003 לא התקיימו אימוני מילואים כלל, כלומר תקציב אימון המילואים בשנה זו היה אפס.

צירוף שני גורמים אלה, הלחימה בטרור והקיצוצים החוזרים ונשנים בתקציב הביטחון והשפעתם על תכנית האימונים של הצבא, הביא לכך שצה"ל הגיע ללבנון לא מוכן למשימתו. מפקדי פלוגות לא עברו אימון מרוכז. קצינים אשר מאז גיוסם לצבא עסקו בלחימה בטרור בשטחים מצאו את עצמם בלבנון בפעם הראשונה מובילים פלוגה בהיקף מלא בלי שעברו אימון מסודר עם הפלוגה שלהם. מפקדי גדודים שלא הובילו מעולם גדוד טנקים נשלחו ללבנון; והיו יחידות מילואים אשר במשך שש שנים לא ביצעו תרגיל באש. בכל הנתונים האלה כבר דנו רבות, ואני חושב שנכון להזכיר אותם כדי להסתכל בתמונה הכוללת של המלחמה ולהבין את ביצועי צה"ל.

לצד כל אלה ראוי להזכיר תופעה נוספת אשר נוגעת לדיון שהתפתח בצבא על תפיסת הפעלה חדשה. לדעתי, גיבוש תפיסת הפעלה חדשה בצבא כאשר אופי האיום משתנה זהו צעד אשר נכון לעשותו. צבא צריך להיות ארגון לומד, מתקדם, משתפר ומתחדש. בפועל כמה שנים לפני קיץ 2006 עסקנו בפיתוח תפיסת הפעלה חדשה. חלק ממשמעויותיה ועקרונותיה נגע להעצמת מאמץ האש על חשבון התמרון במה שכונה על ידינו "הכרעה משולבת". לכך כיוון הצבא, ולכך הוא התכוון באותה עת.

בו בזמן התפתחו גם שפה ומונחים ייחודיים לתיאור תפיסה חדשה זו. לצערי, תחום זה לא התפתח בצורה טובה ומקצועית מספיק. השפה נותרה נחלתם של מעטים בתוך הצבא, ולא הצליחה, בגלל כישלונות פנימיים שלנו, לרדת לשטח או להפוך לשפה המשותפת בין כלל הדרגים.

בתרגיל המטכ"לי הגדול שנערך בשנת 2004 ועסק בתרחיש דומה למלחמת לבנון השנייה, כתובות רבות כבר היו על הקיר, וחדי העין שבינינו כבר יכלו להבחין בהן. כבר אז התבררו נקודות תורפה רבות בתפיסה החדשה: ניסיונות לא מוצלחים להשפיע או להכריע את הצד השני באמצעות הפעלת אש בלבד, התברר כי משך המלחמה ארוך מדי, התייחסות בלתי מספיקה לכמות הנפגעים בעורף וניצני חוסר הבנה בין הדרגים אשר נבעו משימוש בשפה לא ברורה.

יתרה מזו, במבט לאחור נראה כי בשנים שקדמו למלחמה היה קשה לחשוף את ליקויי התפיסה החדשה ואת ליקויי השפה אשר תיארה אותה, גם בשל היעדרם

של אימונים מסודרים ברמת הגייסות וברמת המפקדות. באופן זה הגיע צה"ל למלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006.

למרות כל אלה, אין בהם כדי לתרץ או להצדיק את הדרך בה פעלנו. אני חושב, משוכנע ויודע שגם בתנאים אלה היינו מחויבים לעשות טוב יותר, ולסיים את המערכה בצורה נחרצת הרבה יותר ובצורה טובה הרבה יותר. אם אכן כך, נשאלת השאלה היכן טעינו. להבנתי, הטעות הייתה נעוצה בין השאר באופן בו השתמשנו בכלים אשר עמדו לרשותנו. קצרה היריעה במאמר זה מלתאר את כלל הסוגיות הקשורות לנושא זה. לפיכך אתמקד בחמש נקודות מהותיות, בייחוד כאשר אנו מבקשים להתכונן לסיבוב הבא בלבנון או להיערך לאתגרים אשר יעמדו בעתיד בפני מדינת ישראל וצה"ל.

הנקודה הראשונה ששינוי או כשלנו בה כמפקדים הייתה חוסר הצלחתנו לשנות את התפיסה או את הלך הרוח (ה Mind Set) הכללי, גם של הממשלה, גם של הציבור, אבל בעיקר בתוך הצבא פנימה. לא הצלחנו להבהיר, ואולי לא הבנו בעצמנו במידה זו או אחרת, שהעיוות עם חזבאללה איננו המשך ישיר לפעולות השוטפות שביצענו בשש השנים שלפני המלחמה ביהודה ובשומרון, אלא זאת מלחמה. אחד המפקדים, לא בכיר דווקא, רב־סרן, שנלחם במלחמת לבנון וגם במבצע "עופרת יצוקה", נשאל לאחרונה בנוגע להבדל בין שתי המערכות האלה בעיניו. הוא חשב מעט, ולבסוף ענה: "בלבנון כל הזמן אמרו לנו: 'אתם במבצע'. כשיצאנו אמרו לנו: 'הייתה מלחמה'. ב'עופרת יצוקה' אמרו לנו: 'מלחמה, מלחמה, מלחמה', וכשיצאנו, אמרו לנו: 'היה מבצע'". לדעתי, אין טוב מציטוט זה כדי להמחיש את סוגיית הלך הרוח בנוגע למלחמה היא.

כל שדרת הפיקוד בצבא לא הבינה ולא עשתה מספיק כדי לשדר ולהתנהג בדרך שהיינו צריכים להתנהג בה בשל המציאות המשתנה. אכן, היו ניסיונות לעשות כן. בכל הערכת מצב אמר הרמטכ"ל: "חבר'ה, אנחנו במלחמה, תתחילו לחשוב אחרת". באוגדה 91 נכתב על הקיר: מלחמה. אולם זה לא מספיק. היינו מחויבים לעשות גם דברים מוחשיים. קהלני בספרו עוז 77, כמדומני בפרק הראשון, מספר איך המיגים הסוריים תקפו ב־1973 ברמת הגולן. הוא שלח את הטנקים שלו לרמפות, ואחד ממפקדי הטנקים שאל אותו, אפילו שכבר ירו עליו: "האם מותר לי לעלות על השחור?" כלומר על הכביש, שכן בשגרה אסור לנסוע בטנקים בכבישים כדי לא לקלקל אותם.

גם בלבנון לקח לנו זמן רב כדי להבין שמותר לנו לעלות על הכביש. מובן ה"לעלות על הכביש" בהקשר זה כולל דברים רבים נוספים. אנו, דרג המפקדים הבכיר בצבא, היינו חייבים לעשות גם פעולות מוחשיות יותר. כך למשל בתחילת המלחמה התפתח בצבא דיון על פתיחת המצפ"ע (מוצב הפיקוד העליון) ואם הוא משמעותי או לא משמעותי כדי לנהל את הקרב או המערכה בימיה הראשונים.

במבט לאחור דיון זה כלל לא היה רלוונטי, שכן עצם העובדה שלא פתחנו את המצפ"ע גרמה לכולנו לחשוב שמצב העניינים רגיל, פחות או יותר, כלומר עלינו רק לעשות קצת יותר ממה שעשינו עד היום. דבר זה העביר שדר מסוים כלפי מטה עד לרמות הנמוכות ביותר. אי-גיוס המילואים בהקשר הזה לא עזר לנו לשנות את המצב. נוהלי העבודה שהמשכנו לעבוד בהם בכל הרמות בצבא. ביטוי נוסף להלך רוח זה היה המשך קיומם של המו"גים – דיוני מבצעים וגיחות. הדיונים הארוכים האלה לא היו רלוונטיים כלל לסוג הפעילות וההחלטות שנדרשנו להן. המו"גים נמשכו, למיטב זיכרוני, עד שלביה המתקדמים של המערכה. כן צריך היה לבצע חלוקת גזרות בתוך פיקוד צפון. יתרה מזו, אופי הפקודות שהורדנו כלפי מטה המשיך לדמות לפקודות שהוצאנו בשש השנים אשר קדמו למלחמה ואשר היו רלוונטיות במקרה הטוב ללחימה בטרור ביהודה ושומרון.

גם פורמלית לא הגדרנו לדעתי עד סוף המלחמה מצב חירום בעורף. בסוגיה זו נערכו דיונים רבים, ונדונו שאלות רבות בנוגע להשפעת הכרזה זו על המשק. שוב, בחכמה שלאחר מעשה שאלה זו ודומותיה נראות רלוונטיות פחות. כך למעשה במקומות שיכולנו להשתמש בהם בכלים שונים אשר ימחישו לנו, לפקודינו ולציבור בכלל כי אנו נמצאים במציאות אחרת – פספסנו.

השלכותיו של הפספוס הזה היו מגוונות: כמה מאתנו נשארנו צמודים ל"פלזמות"; לא הגדרנו משימות בדרך שבה היה צריך להגדרין באותה עת, והדבר השליך על קיומם או על אי-קיומם של ערכים מסוימים בדרגים הנמוכים. כך למשל "דבקות במשימה". על סמך היכרות טובה עם השטח ועם דרכיו אני משוכנע כי אילו הגדרנו נכון את המשימות ואילו הצלחנו להשפיע על ה"mind set" מפקד אוגדה לא היה דוחה פעולה שהוא צריך לבצע בגלל בעיית מזג אוויר. בשכם אולי היה נוהג כך, אך לא בלבנון. בהקשר זה אפשר להביא דוגמאות רבות, אולם נראה כי סוגיה זו ברורה דיה.

לדעתי, כישלוננו לשנות את הלך הרוח הכללי בצבא החמיר בשל התפיסה שהתפתחה בגבול הצפון מאז היציאה מרצועת הביטחון במאי 2000 ואשר במרכזה עמד העיקרון של "שב ועל תעשה". המשימה המרכזית הייתה למנוע חטיפה, ולא דברים אחרים. ביטחון חיילי צה"ל הוגדר כחשוב מכול. החיבור של כל אלה עם חוסר הצלחתנו לומר: "עד כאן, מעכשיו אנו בסיטואציה אחרת", היו מהגורמים המרכזיים, אם לא המרכזי ביותר, בעיניי, לדרך ניהול המלחמה.

הנקודה השנייה ששיגנו בה הייתה שלא חתרנו לקיצור משך המערכה. אמת, המערכות שאנו מתמודדים עמן כיום דינן להיות ארוכות. האויב שנתמודד עמו גם בשנים הבאות אינו אויב אשר אפשר להכריעו בשיטת ה"זבנג וגמרנו". פגיעות ספורדיות אינן הפתרון, והשפעתן מועטה. כך גם בהקשר הלבנוני, גם אם יכבוש צה"ל את השטח עד נהר הליטני, לא תוכרע המערכה וייוותרו שלבים רבים עד סיומה. בכל זאת, אני חושב שנטלנו לעצמנו חופש רב מדי בהארכת משך המלחמה

ההיא. במבט לאחור לא הערכנו את ההשפעה המצטברת שהייתה לירי הטיילים והרקטות על העורף. הצד השני הבין טוב יותר מאתנו מה הרקטות עושות לנו לאורך זמן. באותה עת שאבנו עידוד רב מאמירות של ראשי עיריות כאלה ואחרים אשר הצהירו כי העורף חזק, יעמוד לימין צה"ל וכי על הצבא להמשיך לבצע את משימתו. אכן, נטלנו לעצמנו חופש פעולה רב מדי בכל הנוגע להארכת משך המלחמה.

בהקשר הזה יש לראות גם את הערכתנו לתגובתה של ארצות הברית והלחץ שציפינו כי תפעיל עלינו. כולנו חיכינו שהממשל בוושנינגטון יעצור אותנו. תפיסה זו הייתה שגויה לחלוטין. נכשלנו בניתוח הצרכים שלהם, התובנות שלהם וההבנות שהתגבשו בקרבם באותו זמן בנוגע לחזבאללה. לדעתי, האמריקאים הבינו כמונו את חשיבות המערכה לישראל, לעולם ולתפיסת העולם שהם מייצגים, ולפיכך העניקו לנו חופש פעולה מלא. אנו לא הבנו שכך הם פני הדברים, והתנהלנו לפי סדר זמנים או שעון מדיני אחר לגמרי מתוך אמונה כי לחץ האמריקאים להפסקת המערכה ממשמש ובא וכי בתוך זמן קצר נאלץ להפסיק את המערכה.

סוגיה נוספת אשר קשורה לקיצור משך המערכה נוגעת למנגנוני הסיוע. אלה היו צריכים להיות מוגדרים בראשית המערכה. היה עלינו להגדיר בדיוק מה אנו מתכוונים לעשות ומה אנו רוצים להשיג, ובהתאם לגבש את מנגנוני הסיוע הרצויים לנו, כלומר אם אנו מסתפקים במכת מנע, אם אנו מבקשים להכריע את חזבאללה או כל דבר אחר, ומאותו רגע למקד את מאמצינו בכיוון זה, ובכלל זאת להגדיר ולגבש את מנגנוני הסיוע הרצויים לנו. אנו לא עשינו זאת. לדעתי, יכולנו ליצור מנגנונים אלה כבר אחרי התקיפות המוצלחות של חיל האוויר את מערך הטיילים ארוכי הטווח של חזבאללה ביום רביעי בלילה וביום חמישי, ובהתאם ליצור בשלב זה את המנגנונים אשר יאפשרו לקצר את משך המערכה. בהקשר זה למשל, להבנת, היינו צריכים להחליט בשלב מוקדם יותר כי אנו הולכים למהלך קרקעי. בה בעת היינו צריכים להפגין נחרצות רבה יותר בביצוע המהלכים הקרקעיים החלקיים שעליהם כבר החלטנו. מלבד זה, היינו צריכים להפעיל מוקדם הרבה יותר את האמצעים הנוספים, שהיו לנו נגד הרקטות. אין כוונתי לנשק סודי כלשהו, אלא להפעלה מושכלת יותר של כוחות מיוחדים שהכנסנו למעגל הלחימה בשלבים מאוחרים מדי של המערכה.

הנקודה השלישית הקשורה לכישלון בניהול המערכה נוגעת לאיגוסו של מערך המילואים מיד בראשית המלחמה. גם פה, כשהחלטנו על תקיפה נרחבת בתגובה לחטיפה היינו צריכים באותה נשימה גם לקבל ההחלטה אם אנו מסתפקים בתקיפה זו או שאנו מוכינים את עצמנו למערכה ממושכת. קיבלנו החלטות שפסחו על שתי הסעיפים. אמרנו שאנחנו הולכים לתקיפה, ואז נראה מה קורה. בדיעבד ברור כי אין זו הדרך הנכונה לבצע, להתכונן או להיערך כנדרש לעתיד. הדבר

חמור שבעתיים על רקע חוסר האימונים וחוסר הלכידות של יחידות המילואים שלנו. תיארתי את מצבם בשלב מוקדם יותר במיוחד כדי להסביר נקודה זו. לצבא יש תכנית אשר נועדה לגשר על מקצת הפערים המבצעיים אשר נוצרו ביחידות המילואים עקב שנים של חוסר אימונים. אמנם תכנית זו אינה משולמת, אך יישומה היה מאפשר להכניס יחידות מילואים ללחימה בצורה טובה יותר. אנו ויתרנו על יישום התכנית. מכל מקום, לדעתי, גם אם לא היינו מטילים אותם בסופו של דבר למערכה, הרי עצם גיוסם הוא גורם מרתיע, המעיד על כוונות, ועשוי להיות גם אמצעי לגיבוש מהיר יותר של מנגנוני סיום המערכה.

בקשר למערך המילואים בכל מערכה עתידית תמיד יוצבו לפתחנו הדילמות: מתי לגייס את מערך המילואים, באילו היקפים, מה יהיו ההשלכות על המשק, מה תהיה התגובה הציבורית אם לבסוף יוחלט לא להפעילם ומה יגידו אנשי המילואים עצמם אם כמה מהם ייאלצו לשבת ללא מעש. דעתי בעניין זה ברורה. כאשר מקבלים החלטה יש להשתמש בכלל המשאבים אשר עומדים לרשותנו כדי להוציאה אל הפועל, ויש לעשות את הדברים מראש ולא בצורה מתגלגלת.

הנקודה הרביעית היא שילוב של מוכנות ושל ניהול. נכנסנו ללחימה בקיץ 2006 ללא תכניות אופרטיביות מוכנות ללחימה בזירה זו. בעיניי, תכנית אופרטיבית לצבא היא אבן ראשה. על פי התכניות מוקצים משאבים, נערכים אימונים ותרגילים ללא גייסות, לאורה מתקיימים דיונים, ועל פיה מגובשות תפיסות הפיקוד והשליטה. תכניות אופרטיביות משמשת בסיס לפיתוח ידע ולצבירת ניסיון, למיקוד מאמצי המודיעין ולתכנון תרגילים ואימונים. רק בדרך זו אפשר להתכונן כראוי למערכה עתידית. ללא תכנית אופרטיבית השיח בין הדרגים השונים בתוך הצבא ובין אנשי הצבא לאנשי הדרג המדיני – לוקה בחסר. התכנית מניחה למעשה את המכנה המשותף בין הגורמים השונים, ובלעדיה נוצר פער אשר קשה לגשר עליו, ודאי תוך כדי לחימה.

גם בעתיד אנו עלולים להיקלע למצב שנאלץ לפעול בזירה זו או אחרת ללא תכנית אופרטיבית מוכנה מראש, אולם כדיעבד לא השכלנו לנהוג או לפקד בדרך שצריך לעשות זאת כאשר אין בנמצא תכנית אופרטיבית מתאימה. אכן, היה אפשר לעשות צעדים שונים אשר יקלו את הפער הזה ויגשרו עליו. כך למשל יכולנו לשנות את אופי הדיונים שניהלנו, להעמיק את השיח ולא להתמקד בהעברת מידע, בעיקר בכל הנוגע לשיח בינינו ובין הדרג המדיני, אך גם בתוך הצבא עצמו. היינו צריכים להקפיד שבעתיים על הדרך שבה הגדרנו את הפקודות ועל הדרך שבה הורדנו אותן כלפי מטה. את כל אלה לא ביצענו.

הנקודה החמישית היא למעשה שילוב ותוצאה של ארבע הנקודות אשר מניתי עד כה, ואפשר לסכמה בכותרת: "יזמה, התקפיות ודבקות במשימה". שלושה

מרכיבים אלה היו חסרים לנו. מלבד כל מה שנאמר עד עתה, נראה כי לקח זה הוא החשוב ביותר, ואסור שיישכח במערכה הבאה.

למלחמת לבנון השנייה היו גם הישגים רבים, ואין זה המקום לפרטם. כל אחד ואחד מאתנו יכול להרגישם בעצמו. בעיניי, אחד הדברים החשובים של המלחמה היא, ואני יודע שזה עומד אל מול הרבה מאוד דברים לא טובים, אבל בעיניי שוב, אחד הדברים הטובים מהמלחמה הזו, הוא שהיא הייתה עבורנו "קריאת התעוררות", מעין Wakeup Call לצה"ל, ואני חושב ומקווה שלמדינה כולה.

הייתה לי הזכות להיות סגן הרמטכ"ל של דן חלוץ כשהוא הטיל עליי להוביל את התחקירים אשר נערכו בצבא אחרי המלחמה. הייתה לי הזכות להעביר את הלקחים שהפקנו בתחקירים אלה לרב־אלוף גבי אשכנזי כדי שיתקן את מה שדרוש תיקון בצבא. אני חושב ששני המהלכים האלה ראויים להערכה רבה מאוד על ידי כולם, על ידי כלל אזרחי מדינת ישראל. ברוח הציבורית והתקשורתית אשר שורה אחרי המלחמה היא התפתחו דיונים רבים, כמה מהם ציניים, והובילו אותם אנשים המחפשים את ראשו של מי צריך לערוף. מלבד אלה לדעתי תהליך הפקת הלקחים אכן היה מרשים, ולהבנתי, אף חסר תקדים בהיקפו, בעומקו ובבגרות שגילה הצבא בתהליך זה, וחשוב מכך – בלקחים שלמדנו והפכו מאוחר יותר לתכניות העבודה השונות המיושמות כיום בצה"ל.

חלק גדול מתוצאותיו של תהליך זה היה אפשר לראות במבצע "עופרת יצוקה". במבצע זה לראשונה זה שנים רבות ישבתי בבית כאזרח וצפיתי בהתרחשויות במסך הטלוויזיה. מלבד העובדה שאנו "מקשקשים" יותר מדי, היה עבורי תענוג וגאווה רבה לראות את היישום השיטתי של הלקחים הרבים שהפקנו ואת העובדה כי הפעם הפעולה הצבאית התנהלה אחרת לחלוטין, בדרך טובה יותר.

להבדיל ממלחמת לבנון, הפעם נכנס הצבא למערכה ברצועת עזה עם תכניות מוכנות, אשר תורגלו מרמת האוגדות והחטיבות עד רמת החייל היחיד. אני חושב שכשירות הציוד, מחסני החירום, האימונים, הגיבוש של כלל המערכים האלה להעלאת רמת המוכנות, השילוב בין גורמי הפעלת הכוח, חיל האוויר וזרוע היבשה, השילוב והסנכרון של המודיעין ועוד נקודות שהתבררו כשלים במלחמת לבנון היו הפעם נקודות חוזק ראויות לציון.

אני לא בטוח, ואני אומר זאת בלשון המעטה, שכלל מערכות המדינה הפיקו את לקחיהם כפי שהצבא הפיק ואכן תיקנו את מה שדרש תיקון. גם אני חשתי שבמבצע "עופרת יצוקה", לא היה שינוי מהותי בדו־שיח בין הדרג הצבאי לדרג המדיני. גם אני חשתי שהגדרת המטרות לא הייתה ברורה, בטח לא בעת היציאה למערכה. גם פה חשתי שאנו לא עושים כל שביכולתנו, בעיקר בנוגע לדו־שיח בין הדרג המדיני לדרג הצבאי לקיצור משך המערכה, ועוד נושאים שקשורים במערכות שסובבות את הצבא. אני חושב שזו חובתנו, דווקא בשל המלחמה

ההיא, להסדיר טוב יותר את המערכות האלה, ואין ספק כי עדיין היבטים רבים דורשים תיקון ושיפור.

גם בתוך הצבא חשוב לזכור ולהדגיש כי במבצע "עופרת יצוקה" תוקנו ויושמו כלל הליקויים. זה היה מבצע ייחודי בתנאים ייחודיים, אשר לא יעמדו לנו בפעם הבאה. האתגר של המפקדים, ואני בטוח שהם מתמודדים עמו, הוא להתמודד בצורה נכונה עם לקחי המבצע ולוודא שתהליך הטמעת הלקחים מהמלחמה בלבנון ממשיך גם אחרי ההצלחה ברצועת עזה. בהקשר זה חשוב לציין כי קשה להפיק ולתקן ליקויים אחרי הצלחה הרבה יותר מאשר אחרי חוסר הצלחה. עובדה זו ודאי ידועה לכולם.

לסיכום, לדעתי, בעקבות המלחמה ההיא הצבא והמדינה כולה נמצאים במצב אחר לגמרי. לא רק בגלל המצב השורר כיום בגבול הצפון ובלבנון עצמה אלא בשל הלקחים שהפקנו. להערכתנו, אם נידרש למלחמת לבנון שלישית, התוצאות יהיו שונות לחלוטין. אין לי ספק שהצבא ידע לבצע את הדברים טוב יותר בפעם הבאה.

האתגר הניצב כיום לפתחנו הוא להיערך אל מול האיומים והאתגרים הבאים של הצבא. אלה אכן קשים ומורכבים. האיום האיראני עומד ברקע, ולדעתי אחת הדרכים להתמודד עמו היא לדעת לטפל בלוחות זמנים קצרים, בנחישות וביעילות רבה הרבה יותר מאשר במלחמת לבנון השנייה בשלוחות האיראניות – חזבאללה, וחמאס. דבר זה הוא אתגר אמתי לכולנו, ובכלל זאת לצה"ל.

החלטה 1701 – החלטת או"ם חסרת ערך?

עודד ערן

על פי עדותו של ראש האגף הביטחוני-מדיני עמוס גלעד בפני ועדת וינוגרד, ב־11 באוגוסט, יומיים לפני קבלת החלטת מועצת הביטחון 1701, התנהלה השיחה הזאת בינו ובין היועץ המדיני של ראש הממשלה שלום תורג'מן:

"התקשר אליי בבוקר, ב־8:00 בבוקר תורג'מן, זה היועץ המדיני, ואומר לי: קרה אסון. אני אומר לו: מה קרה? הוא אומר: אני לא יכול להגיד לך בטלפון. אני אומר לו: אז תגיד. לא יכול להגיד. תבוא מיד לפה, לראש הממשלה. טוב, אמר, אני בא. בדרך הייתי ממש נרעש. אף פעם לא שמעתי אותו מדבר ככה. אמרתי, אני אצלצל לשר, לשר הביטחון. צלצלתי לשר הביטחון. אמרו לי, הוא במרכז המפלגה. אמרתי: שיוציאו אותו. זה גם כן היה חריג, אף פעם לא הייתי עושה כזה דבר. הוציאו אותו. אמרתי לו: שר הביטחון, יש לי תחושה מרה. קרתה פה איזה קריסה, אני לא יודע, אף פעם לא שמעתי ככה לא את תורג'מן ולא אף בן אדם. אולי שמעתי מדי פעם אנשים, משהו חמור. התקשרתי אליו, לשר הביטחון, הוציאו אותו, ואני בדרך, בטלפון מדבר אתו, בהול טס לירושלים. והוא אומר לי: מה אתה חושב שקרה? אמרתי לו, לדעתי פה כל ההסכמות נשברו. ואתמול הזהרתי אותך שפה האמריקאים נעשו חביבים מדי. ואני לא יודע להסביר לך, אבל אני חש שזה אסון. הוא נכנס ללחץ ואמר לי: טוב, תדווח לי. אמרתי לו, בסדר, שאני אדע קודם. הגעתי לירושלים, שמעתי את הפרטים, חוורו פניי וחשכו. פשוט הייתה לי תחושה כאילו נפלו עליי השמים".

מילים קשות אלה מתארות לא אסון כלשהו בזירה הצבאית אלא את הלך הרוח והתחושות בישראל סביב קבלת החלטה 1701. נראה כי קטע זה משקף במידה רבה את חוסר המוכנות ואת חוסר המחשבה שליוו לא רק את הצד הצבאי אלא גם את הצד המדיני בכל הנוגע למלחמת לבנון השנייה.

ד"ר עודד ערן הוא ראש המכון למחקרי ביטחון לאומי

לישראל גבולות מדיניים עם חמש ישויות ערביות שונות, אולם אין שום קו גבול אשר בנוגע אליו קיימות החלטות רבות כל כך של מועצת הביטחון דוגמת קו הגבול הישראלי-לבנוני. נוכחות של כוחות בינלאומיים על גבולות ישראל אינה תופעה חדשה, היא קיימת מאז שנת 1948, אך רק במקרה של לבנון היא תוצאה של פעילות לא של ממשלות שכנות שיש להן אחריות מדינית והן גוף בעל כתובת, אלא היא תוצאה של פעילות גופים תת-מדינתיים, לא ממשלתיים, עם סדר יום משלהם, אשר אינו חופף את סדר היום של הממשלות הריבוניות אשר בשטחן גופים אלה פועלים.

נוכחות זו, כמו שקורה בגבול עם סוריה ומצרים, עלולה ליצור את האשליה כי בגללה שורר שקט לאורך הגבולות עם מדינות אלה. ברצוני לחדד נקודה זו, שכן השקט, אשר שורר לאורך קווי גבול אלה, נובע לא מיעילות הכוחות הבינלאומיים אלא מהחלטה מודעת של הממשלות במדינות אלה. במקרה של ירדן קיים כבר עשרות שנים שקט לאורך גבולה עם ישראל, ולפיכך אין נוכחות של כוח בינלאומי כזה או אחר.

בלבנון, כמו שכולנו יודעים, קיים פער גדול מאוד בין המבנה העדתי למבנה הפוליטי. המצב הזה יוצר בין השאר את הפער שבין ממשלה שהיא ממשלה לגיטימית ובין יכולתה לשלוט על כל חלקי המדינה, אולם מאז 1978 ישראל חוזרת לאותו דפוס של דרישות מלבנון ומהקהילה הבינלאומית. מאז מבצע ליטני, פעם אחר פעם, כאשר הדבר מגיע להחלטות מועצת הביטחון אנו חוזרים לאותן דרישות הנשענות על שתי תפיסות עיקריות: האחת – השליטה והריבונות של הממשלה הלבנונית; והאחרת – נוכחות כוח בינלאומי על הקו הכחול (הגבול הבינלאומי). ייתכן שהדבר נובע מהעובדה כי אין ברשותנו חלופות. עם זאת, יש לשאול עצמנו, בייחוד בנוגע לעתיד, אם זה אכן אינטרס של מדינת ישראל להמשיך ולהישען על תפיסות אלה.

אם נתבונן בנוסח החלטה 425 של מועצת הביטחון בעקבות מבצע ליטני ב-1978 ובהחלטה 1559 של מועצת הביטחון,¹ הן שתיהן החלטות שנשענות על אותן שתי תפיסות יסוד: החלת הריבונות של ממשלת לבנון על כל שטח לבנון, ונוכחות של כוח בינלאומי עם שיניים, שיסייע לממשלת לבנון להחיל את ריבונותה על השטח.

אין מאמר זה אמור לדון במידת המוכנות של הדרג הצבאי למלחמה בקיץ 2006, אולם גם בתחום המדיני רבים סימני השאלה. לא ברור מדוע לא היה אפשר להכין את הצד המדיני, שכן בתחום זה אין צורך בגיוס אוגדות מילואים, ואין מדובר בקיצוץ תקציבים ואימונים. היה אפשר להכין את כל התשתית המדינית, בידיעה ברורה שיום אחד אכן יגיע העימות המזוין עם חזבאללה.

אם להאמין ולקבל את התחקיר שעשה עיתון **הארץ**, ואשר פורסם ב־1 באוקטובר 2006, משרד החוץ נערך כבר ביום השני לפרוץ המלחמה להכין את אסטרטגיית היציאה, כלומר את המוצר המדיני שיאפשר לישראל להכריז כי השיגה את המטרות שלשמן יצאה למלחמה. על פי אותו תחקיר, היעדים שהציב לעצמו משרד החוץ: (1) מתן מנדט לכוח האו"ם לפתוח באש; (2) פירוז האזור בין הליטני לגבול; (3) פירוק חזבאללה עם מנגנון פיקוח על ההתפרקות; (4) קיום מנגנון תיאום מדיני־ביטחוני בין ישראל ללבנון; (5) סיוע לשיקום בינלאומי של לבנון, אבל בהתאם להתקדמות בפירוק חזבאללה (כלומר התניית הסיוע בפירוק); (6) אמברגו של האו"ם על נשק למליציות הלא ממשלתיות בלבנון. הצוות שהכין את המסמך הזה במשרד החוץ גם המליץ שאת הפעילות המדינית להשגת היעדים האלו תעשה ישראל באמצעות שתי חברות מועצת הביטחון – צרפת וארצות הברית.

כל זה היה טוב ויפה אילו קיימה ממשלת ישראל דיון בהצעה זו, קיבלה החלטות ופעלה בהתאם. נכון שהדבר נעשה באיחור, נכון שהיה אפשר לקיים דיונים ופעולות אלה ללא קשר לתאריך פרוץ המלחמה ב־2006, אבל גם יומיים אחרי פרוץ המלחמה זה בסדר. עד שורת החוץ הצליחה לראות את ראש הממשלה חלפו לא פחות מעשרה ימים! ב־23 ביולי היא נפגשה אתו לראשונה והציגה לו את התכנית.

בינתיים עוברת הזְמָה, ובעצם הדבר גם כתוב בהחלטת מועצת הביטחון, לידי הלבנונים ולידי השחקנים הבינלאומיים. ב־26 ביולי 2006 הופיע פואד סניורה, ראש ממשלת לבנון, בפני נציגי 15 מדינות שהתכנסו ברומא, והציג את תכניתו – "תכנית שבע הנקודות". הנקודה המרכזית בתכנית הייתה כמובן החזרת הריבונות המלאה של ממשלת לבנון. הוא גם הביע נכונות לקבל כוח בינלאומי, אך לא על בסיס פרק 7 של מועצת הביטחון, נקודה זו חשובה ביותר. החלטת מועצת הביטחון 1701 באמת מציינת שפרק זה הוא אחד המקורות או אחד המסמכים שהחלטה נשענת עליו. מסמך לבנוני, הסכם טאיף משנת 1989, אשר סיים את מלחמת האזרחים בלבנון, מתבסס גם הוא על תפיסות דומות, וקורא להחזרת הריבונות ופירוק המליציות בשטח.

אם נבחן את כלל הדיווחים בדוח ועדת וינוגרד, נראה כי קיימות זְמָה ומעורבות של ישראל בתהליך קבלת החלטה 1701. התקיימו שיחות שוטפות עם הבית הלבן ועם הצרפתים וכן עם גורמים שונים באו"ם, אם כי הכול נעשה בדרגים נמוכים ביותר, והדרג המדיני הגבוה, הבכיר, שרת החוץ או ראש הממשלה, מעורבים כלפי חוץ בצורה אשר אפשר להגדירה "רופפת מאוד".

אכן, לאחר נתק קריטי של כמה ימים בדרג המדיני בישראל התקיימו כמה דיונים בין הגורמים אשר היו צריכים לעסוק בנושא של המוצר הסופי, של התוצר המדיני של המלחמה. נערכו כמה דיונים ב־30 ביולי, לאחר מכן ב־31 ביולי, ומהם

ניכר כי היה פער בהגדרת היעדים הסופיים. ב־9 באוגוסט, יומיים לפני קבלת ההחלטה 1701, התכנס הקבינט וקיבל החלטה אשר דיברה על המשך המאמצים להגיע להסדר מדיני, ובכללו: (1) השבת החיילים לאלתר וללא תנאי; (2) הפסקה מידית של כל מעשי האיבה מלבנון אל ישראל, ובכלל זה הפסקת ירי הטילים והרקטות; (3) יישום מלא של החלטה 1559 (כאמור, אותה החלטה שקראה עוד ב־2 בספטמבר 2004 לפירוק המליציות); (4) פריסת כוח רב־לאומי יעיל בדרום לבנון, עם צבא לבנון, לאורך הקו הכחול; (5) מניעת שיקום יכולות חזבאללה, בעיקר על ידי מניעת העברות הנשק ואמצעי הלחימה מסוריה ומאיראן וללבנון. נשווה את החלטת הקבינט יומיים־שלושה לפני קבלת ההחלטה של מועצת הביטחון להחלטה עצמה, ואין אני טוען כי החלטה 1701 היא האידאל, אולם דומה כי יש להשוות בין החלטת הקבינט יומיים לפני שהתקבלה ההחלטה ובין ההחלטה במועצת הביטחון. כך באה השבת החיילים בתור סעיף אופרטיבי ראשון. החיילים לא הוחזרו מיד, ולא הוחזרו ללא תנאי. הם הוחזרו עם תנאי. הייתה הפסקה מידית של כל מעשי האיבה מלבנון אל ישראל, ובכללם הפסקת ירי הטילים והרקטות. יישום מלא של 1559 לא היה ולא נברא. כידוע, חזבאללה מסרב להתפרק: להתפרק כארגון ולהתפרק מנשקו; וממשלת לבנון אינה מראה כל סימן כי היא מתכוונת להתחיל במהלך שיביא להשגת היעד הזה – פריסת כוח רב־לאומי יעיל, ואני לא יכול להגדיר לכם מה חשב מנסח המשפט הזה בנוגע למילה "יעיל". שאלה זו תלווה אותנו במשך שנים רבות, מה המשמעות של הכוח הנמצא כיום בדרום לבנון ובחופי לבנון. שוב, אם התוצאה שאנחנו רואים בפועל של שקט יחסי היא תוצאה של יעילות הכוח הזה או תוצאה של החלטת השחקנים הלבנוניים, אם זה ממשלת לבנון או חזבאללה או גורמים אחרים כמו איראן, לא לחמם כרגע את הגזרה הישראלית־לבנונית.

מניעת שיקום יכולות חזבאללה – כידוע לנו, סעיף זה לא הוגשם. החלטה 1701 לא יצרה את המנגנון שמונע שיקום והתחזקות. הסעיף הנוגע להעברות נשק מסוריה לחזבאללה גם הוא לא נאכף. בפועל גברה העברת הנשק ואמצעי הלחימה מסוריה ואיראן ללבנון לאחר המלחמה, והיא נמשכת עד היום. כלומר אילו היה צורך להעניק ציון להישגיה הדיפלומטיים של ישראל היה הציון "עובר בקושי". בדוח ועדת וינוגרד נעשה ניסיון להציג את ההחלטה באור חיובי יותר, אולם גם שם הוצבו סימני שאלה רבים. כך בין השאר הניסוח הסופי של ההחלטה התקבל בעקבות משא ומתן אשר התנהל בעיקר בין ארצות הברית ובין צרפת ולמעשה לא היה כמעט בשליטתנו. שאלה זו צריכה ללוות אותנו גם, ובעיקר, בנוגע לעתיד: האם שחקנים אלה הם באמת השחקנים האידאליים שעל מדינת ישראל להסתמך עליהם, בהנחה שאין אנו יכולים להכתיב נוסחי החלטה אשר נראים לנו אופטימליים. בנוגע לצרפת ודאי קיים סימן שאלה בסוגיה זו,

והשאלה הגדולה שתלווה אותנו – אילו פרצה המלחמה הזו בתקופת כהונתו של הממשל האמריקאי החדש בראשות אובמה, האם הוא היה מוכן ללכת עמנו אותה כברת דרך שהלך אתנו ממשלו של בוש בנוגע להחלטה 1701.

יתרה מזו, גם ממשלו האוהד של בוש לא הצליח למשל למנוע את אזכור חוות שבעא. ישראל התנגדה מראשית המלחמה לכל מיני עסקות אשר הוצעו על ידי גורמים בינלאומיים שונים ונגעו למסירת חוות שבעא ללבנון כדי לחזק את ראש הממשלה סניורה ולהביא לשליטה אפקטיבית יותר של ממשלת לבנון על כל שטחה הריבוני. ישראל סירבה לכך, ובכל זאת, עובדה היא שחוות שבעא נזכרת בהחלטה 1701. הדבר אינו אסון דיפלומטי גדול, אין צורך להפריז בחשיבות העניין, אך מאחר שסוגיה זו הוצגה על ידי הגורמים הישראליים בעת המשא ומתן עם האמריקאים כסוגיה קריטית, חשוב לציינה.

לבסוף, סוגיה אחרונה שיש לתת עליה את הדעת היא ההשלכות לעתיד. ייתכן שהשוואה הבאה היא השוואה מלאכותית, ובוודאי היפותטית, שכן עדיין לא התרחשה, אולם לבנון ופלסטין, כלומר המדינה הפלסטינית, אם תקום, עלולות להיות דומות מאוד בעתיד הלא רחוק: מדינות שסועות; ממשלות שאינן שולטות שליטה מלאה על כל שטחן; מדינות עם שכנים מדיניים ושכנים צבאיים חזקים יותר, עם סדר יום משלהם; מדינות שיכולות להתבצע בהן פעולות נגד מדינת ישראל בתואנה כזו או אחרת או בשל שטח אדמה כזה או אחר. כאשר תרצה ישראל להתגונן מפני גורמים עוינים הפועלים משטחן של שתי מדינות אלה היא תעמוד בפני אותן בעיות ובפני אותן דילמות אשר בפניהן ניצבה ביולי-אוגוסט 2006.

מסיבה זו, מבחינה מדינית, יש להתחיל כבר היום להתכונן, לתכנן ולנסח את ההחלטה שתתקבל אם היא תעמוד באותו מצב מול מדינה ששמה פלסטין. ייתכן כי במקרה של פלסטין יהיו הבעיות זהות, ואולי הן יהיו בעלות דרגות חומרה וקושי גבוהות יותר.

במקרה של לבנון התמקדה ישראל למעשה בשלוש דרישות: (א) החלת ריבונותה של ממשלת לבנון על כל שטח המדינה ועל הגבולות; (ב) פירוק המליציות; (ג) ליווי התהליך על ידי כוח בינלאומי בעל סמכות לפעול באש מכוח פרק 7 של מועצת הביטחון. יש להבין כי על פי אמנת האו"ם, לפעולה מכוח פרק 7 בכל הנוגע לפעולות למען השלום והביטחון הבינלאומיים יש משמעות מחייבת. משום כך דרשה ממשלת לבנון כי הפעילות הבינלאומית בשטחה לא תהיה מכוח פרק 7, ודרישתה התקבלה. דוח ועדת וינוגרד מציין כי קיימת פרשנות האומרת כי כוח יוניפי"ל החדש שנפרס לאחר המלחמה בלבנון אכן פועל על פי רוח פרק 7, אולם לעניות דעתי, הדבר אינו נזכר בהחלטת מועצת הביטחון 1701, ולפיכך פרשנות זו אינה תקפה או מחייבת.

ישראל דרשה כי נוכחות הכוח הזה תהיה גם על קו הגבול בין ישראל ובין לבנון. אין אני רוצה לנקוט עמדה אם דבר זה עולה בקנה אחד עם האינטרס של ישראל ולגזור גזרה שווה בין כוח זה לכוח שייתכן כי יתפרס בעתיד בגבול ישראל ופלסטין. גם בקרבנו, במכון למחקרי ביטחון לאומי, חלוקות הדעות בסוגיה זו – אם אנחנו רוצים כוח בינלאומי אפקטיבי, "בעל שיניים", או שהאינטרס של ישראל מחייב כוח חלש. יש הטוענים כי נוכחות בינלאומית מעין זו יש בה בעייתיות רבה לישראל ופוטנציאל למתיחות בנינו ובין ידידותינו.

מכל מקום, אלה הן שאלות אשר יש לשאול, ולהפיק מהן את הלקחים לא רק בסוגיה הלבנונית ובנוגע להחלטה 1701, אלא לאורך כל התקופה שבעצם מתחילה בהחלטה 425 בעקבות מבצע ליטני בשנת 1978 משום שהתפיסה אשר ליוותה אותנו כל הדרך גרסה כי מוטב שתהיה ממשלה, אפילו ממשלה חלשה כמו ממשלת לבנון, אשר תשמש לנו כתובת ותהיה אחראית לנעשה משטחה. בנוגע לסוגיה זו אפשר לשאול מהי לאמתו של דבר הכתובת הרצויה לנו ואם אכן נוח ורצוי למדינת ישראל, שהכתובת בלבנון והכתובת במדינת פלסטין תהיה הכתובת שאפשר להגדירה הכתובת הנוחה יותר מבחינה מדינית. אין אני בטוח בסוגיה זו, בייחוד על רקע הדברים אשר קרו משנת 2000 ואילך בלבנון, ואשר את מקבילותיהם אפשר לראות כיום גם בישות הפלסטינית על שני חלקיה. כן קשה לומר בביטחון כי יהיה זה אינטרס של ישראל כי כוח בינלאומי אשר יוצב על גבולותיה יפעל מכוח פרק 7 או שהאינטרס של ישראל מחייב דווקא נוכחות של כוח חלש אשר יעניק לצה"ל מרחבי גמישות גדולים יותר. אלה הן השאלות אשר ניצבות כיום לפתחנו, ומן הראוי להתחבט בהן כבר עתה, בייחוד על רקע ההתנהלות של ישראל סביב החלטה 1701.

הערות

- 1 החלטת מועצת הביטחון 1559 התקבלה בספטמבר 2004 על רקע מאבקם של ראש הממשלה רפיק אל-חריירי ותומכיו בנוכחות הסורים בלבנון. ההחלטה קראה לכיבוד ריבונותה של ממשלת לבנון, לנסיגת הכוחות הזרים מלבנון ולפירוק המיליציות.

חזבאללה והמאבק על לבנון

אייל זיסר

בעיצומה של מערכת הבחירות לפרלמנט הלבנוני נשא חסן נסראללה דברים בעצרת אשר התקיימה בבקעת הלבנון. בנאום מתלהם קרא לקהל שומעיו להצביע למועמדי חזבאללה. במסגרת זו ניסה לגייס את אהדת שומעיו באמצעות התייחסות לאויב הישראלי והסביר:

"ישראל עוקבת היום אחרי הבחירות לפרלמנט בלבנון בדאגה, בחשש, אבל גם תוך כדי שליחה של איומים, תוך כדי שימוש בוועדת החקירה הבינלאומית לסוגיית רצח רפיק אל-חרירי, תוך כדי שימוש בהדלפות לדר שפיגל (שכזכור, פרסם כי חזבאללה מעורב ברצח ראש הממשלה המנוח רפיק אל-חרירי) וכן על ידי ועידות שמתקיימות באוניברסיטת תל-אביב".¹

אין ספק שנסראללה התכוון לוועידה על אודות הבחירות בלבנון שנערכה במכון למחקרי ביטחון לאומי, ושדבר קיומה כבר פורסם ערב הבחירות. וזה ללמדנו שנסראללה עדיין מתיימר לקרוא את ישראל, אם כי נראה שהוא כבר מבין שיש הבדל בין לקרוא כל דבר שמתפרסם על אודותיו להבין ולהפנים. אחרי הכול, נסראללה התיימר להיות זה שקורא את ישראל טוב יותר מכל אחד אחר בעולם הערבי, וכיום להערכתו הוא מבין שהדברים אינם כך.

סוגיה זו מתקשרת לנתון מעניין שפרסם מכון זוגבי² בארצות הברית על אודות הפופולריות של נסראללה בעולם הערבי. זו צנחה בשנה האחרונה מ-26 אחוזים לשישה אחוזים בלבד.³ לפיכך הוא כבר אינו המנהיג הפופולרי ביותר בעולם הערבי. נתון זה מלמד משהו על מי שאנו בישראל הכתרנו כמנהיג הכול-יכול, כאדם עם מגע הקסם אשר כל דבר שהוא נוגע בו הופך לזהב. החסינות שייחסנו לנסראללה הוסרה, והוא איננו נתפס עוד כמנהיג הכול-יכול. מלחמת לבנון השנייה תרמה לתהליך זה תרומה משמעותית.

בהקשר זה ראוי להשוות את מעמדו של נסראללה ביולי 2009 למעמדו לפני כשבע שנים, באוקטובר 2002. ב-18 באוקטובר של אותה שנה התכנסה בבירות ועידת המדינות הפרנקופוניות בהשתתפות נשיא צרפת ז'ק שיראק ועוד 55 נשיאים

פרופסור אייל זיסר הוא ראש מרכז משה דיין, אוניברסיטת תל אביב

של מדינות העולם; והנה, למושב הפתיחה, בעוד שיראק מברך את היושבים באולם, כמובן כל הצמרת הפוליטית והדתית של לבנון, לפתע פתאום למול עיניו הנדהמות של נשיא צרפת, ולמול מבטיהם של 55 הנשיאים מכל רחבי העולם, התקשורת הבינלאומית, חמק לו חסן נסראללה והתיישב במושב אשר הוכן עבורו מראש בין המופתי הסוני של לבנון ובין הפטריארך המרוני בוטרוס נסראללה ספיר. אירוע זה היה אחד משיאי פעילותו של נסראללה ושיאי חזבאללה באופן כללי. באירוע זה היה אפשר לומר כי בתום דרך ארוכה נסראללה וארגונו לא רק כבשו את לבנון ואת העולם הערבי אלא גם זכו להכרה, ליוקרה ולמעמד בינלאומי רחב. נדמה כי מדברים אלה לא נותר כיום זכר.

מכל מקום, את עלייתו של חזבאללה ומעמדו בלבנון יש להבין על רקע שתי תופעות מרכזיות. הראשונה, עליית כוחה של העדה השיעית בלבנון. עדה זו נמצאת בשולי מדינת לבנון, אולם בעשורים האחרונים על רקע משקלה הדמוגרפי הגובר ותהליכים נוספים אשר עברו עליה, כוחה הפוליטי הולך וגדל. בעקבות זאת בני העדה מבקשים לקבל חלק הוגן ושווה בעוגה הלבנונית. חלוקת הכוח המחודשת אשר בוצעה לאחר מלחמת האזרחים בלבנון (1975–1989) ועוגנה בהסכם טאיף, קיפחה למעשה את העדה השיעית. כך בפרלמנט הלבנוני המבוסס על חלוקה עדתית של הצירים, השיעים מיוצגים על ידי 15 אחוזים בלבד מן הצירים, 27 מתוך 128, ואילו משקלה של העדה בלבנון הוא ככל הנראה כפול, וייתכן שאף יותר מכך. עד שלא תבוא סוגיה זו על פתרונה, לבנון לא תשקוט. אמנם תהליך עלייתה של העדה השיעית היה מתרחש גם ללא מעורבותם של חזבאללה ואיראן, אולם כיום חזבאללה רוכב על גל מחאתם של השיעים ועל מאווייהם הלגיטימיים לזכות בנתח גדול יותר מהעוגה הלבנונית. כך חזבאללה כיום הוא למעשה המוציא והמביא בעדה השיעית. בלי להבין סוגיה זו אי אפשר להבין באמת את עלייתו של חזבאללה לגדולה.

תופעה שנייה שיש להזכיר כדי להבין את כוחו ואת מעמדו של חזבאללה בלבנון היא המשטר האסלאמי באיראן ומאווייו האסטרטגיים באזור. עוד בתקופה הספווית והקג'ארית היו לאיראן אינטרסים בלבו של המזרח התיכון. בשנות השבעים המשיך השאה הפרסי את המסורת הזו, ולאחריו גם המשטר המהפכני האיראני. החיבור בין האינטרסים האסטרטגיים של איראן ובין שאיפותיה של העדה השיעית בלבנון בא לידי ביטוי במצע האידאולוגי של חזבאללה, אשר פורסם בשנת 1985. אכן, עוד מראשית ימיו של הארגון הוא הצהיר כי מטרותיו הן שתיים: המטרה הראשונה – הפיכתה של לבנון לרפובליקה אסלאמית בדמותה של הרפובליקה האסלאמית באיראן, ויצירת ים אסלאמי מטהראן עד חופי הים התיכון. מטרה זו מבקש חזבאללה להשיג בהסכמה, בדרכי שלום ובאמצעות קונצנזוס עם שאר העדות בלבנון, ולא באמצעות כפייה. המטרה השנייה נוגעת למאבק בישראל.

מאבק זה אמור להימשך עד שחרור ירושלים וחיסולה של הישות הציונית. שתי מטרות אלה, אשר חזבאללה עדיין מחויב אליהן, משקפות את שני ההיבטים של פעילותו וזהותו – ההיבט השיעי וההיבט האיראני-אסלאמי.

כאמור, בשנת 2002 נסראללה בוודאי היה יכול להסתכל אחורה בסיפוק רב. מאוסף של תאים או כמיליציה קטנה בראשית שנת 1982 אשר עיקר גדולתה היה בביצוע פעולות טרור נגד הכוחות הזרים אשר נכחו על אדמת לבנון הפך הארגון לתנועת המונים מובילה, חשובה ולגיטימית, אשר לצד הזרוע הצבאית שלה פועלת גם זרוע אזרחית, פוליטית וכלכלית מרשימה. תהליך זה בוצע תוך כדי גילוי פרגמטיות ונכונות להסתגל למציאות המשתנה בלבנון. בשנת 1989 קיבל חזבאללה את הסכם טאיף, אף שכאמור, ההסכם עצמו מקפח את חלקה של העדה השיעית, ולמעשה מכפיף את לבנון להסדר סוני-מרוני. מאוחר יותר החליט חזבאללה להשתתף בבחירות לפרלמנט הלבנוני ולשלוח את אנשיו לבית הנבחרים. כל הדברים האלה הם ביטוי לפרגמטיות ולנכונות להתמודד עם מציאות חברתית משתנה זו.

במרכז הישגיו של הארגון עומדת הפיכתו מגורם צבאי-טרוריסטי לגורם כוח בזירה הפוליטית הלבנונית בעל ממדים כלכליים, חברתיים ופוליטיים. בנוגע למרבית הלבנונים, ודאי בנוגע למרבית השיעים, היבטים אלה חשובים הרבה יותר מאשר ההיבט הצבאי. כך למשל בשנות השמונים כאשר נשאל צעיר שיעי מדוע הוא הולך ומצטרף לחזבאללה, התשובה הייתה בדרך כלל: הם באו אל הכפר, כמה לוחמים על קומנדקר, עם סרט על הצוואר ועם תת־מקלע, וזה הרשים אותנו הילדים, שהתרוצצנו יחפים בסמטאות העפר של הכפר, ואנחנו רוצים להיות כמוהם, להשיג משהו בחיינו. כיום זו אינה התשובה אשר נשמע מצעירי העדה כאשר יישאלו מדוע הם תומכים בחזבאללה. כיום תהיה התמיכה מבוססת על הרצון להשתלב כפקיד בכיר או כעורך דין באחת החברות הכלכליות של חזבאללה. למעשה הארגון הפך כיום לגורם ה־networking אשר ניתן להשתלב דרכו בשוק העבודה הלבנוני. לחלופין יסבירו לנו אנשי העדה כי חזבאללה הוא זה אשר מקיים את מערכת החינוך עבור ילדיהם ואת מערכת הרווחה והבריאות עבור משפחתם. מנגנון זה, אשר הוקם בעזרתה הנדיבה של איראן, הוא גורם חשוב בשמירה על הפופולריות של הארגון בקרב השיעים בלבנון ובטיפוחה.

בשלב השני השתנה חזבאללה מתנועה חברתית, כלכלית ופוליטית הפועלת במרחב השיעי לארגון השיעי המוביל והחשוב בלבנון. זאת עשה תוך כדי ניצול התמיכה הפיננסית האיראנית ותוך כדי ניצול חולשת המתחרים, בוודאי חולשתו האישית של נביה ברי, מנהיג ארגון אמל, הארגון השיעי הנוסף הפועל בלבנון. ואכן, במשך השנים נהיה חזבאללה הארגון הגדול והחשוב ביותר אשר מייצג את השיעים בלבנון. חזבאללה, שהביא ללבנון תפיסה דתית ותפיסת עולם זרה

למרבת האוכלוסייה השיעית בלבנון, ואשר עד היום אינה מקובלת על חלק גדול ממנהיגי הדת השיעיים במדינה. על רקע זה בשנות התשעים תמכו בארגון שלושים אחוזים בלבד מהשיעיים, ואילו בשנות האלפיים אחוז תומכיו בקרב בני העדה השיעית מגיע לשבעים עד שבעים וחמישה אחוזים. בבחירות המוניציפליות הראשונות שהתקיימו בלבנון לאחר מלחמת האזרחים בשנת 1998 זכה חזבאללה לרבע מהמושבים בעיירות ובכפרים השיעיים, ואילו בבחירות בשנת 2004 כבר שלט על שמונים אחוזים מהמגזר המוניציפלי השיעי, כלומר נהיה הגורם החשוב והמוביל בעדה השיעית.

על בסיס ההישג הזה החל חזבאללה מאז שנת 2003 לקרוא לשינוי שיטת הממשל הלבנוני. קריאות אלה התגברו במיוחד על רקע פלישת ארצות הברית לעיראק והבאת הדמוקרטיה לעיראק. במסגרת זו חזבאללה מבקש לבטל את הסכם טאיף או למצער להכניס בו שינויים משמעותיים ולכונן בלבנון שיטת בחירות וחלוקת כוח דמוקרטית, אשר על פי הערכותיו של חזבאללה, תהפוך את הארגון לכוח הפוליטי המרכזי ואת השיעיים – לעדה החשובה במדינה.

על רקע כל אלה אפשר לומר כי בהיבט התוך-לבנוני דרכו של חזבאללה רצופה הצלחות. בהקשר הישראלי עד מלחמת לבנון התמונה דומה. לשיא הצלחתו מול ישראל הגיע חזבאללה במאי 2000, עם נסיגת צה"ל מרצועת הביטחון. הישג זה ביטא נסראללה בנאום "קורי העכביש" אשר נשא בעיירה בנת ג'בל באותו החודש:

"כמה מאות מלוחמי חזבאללה אילצו את המדינה החזקה ביותר במזרח התיכון להניף את דגל התבוסה. תמה התקופה שהציונים הפחידו את הלבנונים ואת הערבים. הישות הציונית חיה בפחד לאחר התבוסה שנחל צבא הכיבוש מידי לוחמי ההתנגדות האסלאמית בלבנון. פחד זה שורר לא רק בצפון פלסטין, אלא גם בלב תל-אביב, בעומק פלסטין הכבושה. ישראל שברשותה נשק גרעיני וחיל אוויר שהוא החזק ביותר באזור, ישראל זו חלשה יותר מקורי עכביש".⁴

בהקשר זה ראוי להדגיש כי חזבאללה אכן הצליח לקעקע שתי הנחות יסוד שהתבססו עליהן יחסי ישראל ומדינות ערב עד אז. לפי הראשונה, אין "מוקאומה" – התנגדות מזוינת למדינת ישראל, לצד מדינה ריבונית ומתוכה. מדינות ערב היו צריכות לבחור בין "התנגדות" ובין היותן מדינות ריבוניות. זאת הייתה הדילמה שעמדה בפני ג'מאל עבד אל-נאצר בשנת 1956, וזו הדילמה שעמדה בפני חסין מלך ירדן בספטמבר 1970 ("ספטמבר השחור") והסורים בשנת 1974 בחזית רמת הגולן. בשלושת המקרים הכריעו המדינות לטובת היותן מדינות ריבוניות ולא ארגוני טרור או התנגדות.

לפי הנחת היסוד השנייה ביחסי ישראל-ערב, אם מדינה ערבית מבקשת לזכות מחדש בטריטוריה שאיבדה במלחמה עם ישראל, אם היא מבקשת להתקבל

כחברה בעולם המערבי, עליה לעשות שלום עם ישראל. במשך שנות העימות עם ישראל ברצועת הביטחון ובמאי 2000 הצליח חזבאללה במידה מסוימת לקעקע את שתי הנחות היסוד האלה. ראשית, הארגון הוכיח כי אפשר לנהל מאבק מזוין, "מוקאומה", נגד ישראל מתוך מדינה ריבונית בלי שמדינה זו תפגע. כך יכול להיות מצב שהדרום בוער, ואילו בבירות החיים ממשיכים כרגיל; שנית, חזבאללה הוכיח כי אפשר לקבל בחזרה שטחים שאבדו במלחמה גם בלי לעשות שלום עם ישראל. יתרה מזו, אפשר לזכות ביוקרה בינלאומית גם ללא הסכם והכרה בישות הציונית.

לאחר נסיגת ישראל מרצועת הביטחון החל חזבאללה להפנות את עיקר מרצו להשתלטות על המערכת הלבנונית. כך בשנים 1992–1996 ביצע חזבאללה 1,030 פיגועים לאורך רצועת הביטחון. בשנים 1996–2000, עד הנסיגה, עלה המספר ל-4,060 בקירוב. משנת 2000 עד 2007 ירד מספר הפיגועים ל-27 בקירוב. למעשה משנת 2000 ביצע חזבאללה פיגועים רק כדי להזכיר כי הוא עוד משמר את המאבק המזוין, אך כאמור, משאביו הושקעו בעיקר בזירה הלבנונית פנימה. באמצעות יצירת הרתעה המבוססת על זרוע טילים מסיבית הצליח חזבאללה ליצור מצב שישראל אינה עומדת בדרכו ואף מסכימה לכללי המשחק, שלפיהם אחת לכמה שבועות מבוצע פיגוע נקודתי נגד חייליה לאורך הגבול.

בשל זרוע הטילים של חזבאללה שאלה ישראל את עצמה פעם אחר פעם אם יש צורך להגיב על הרג של חיילי ישראלי לאורך הגבול, כאשר על כף המאזניים עומדת סכנת מלחמה והכנסת מאות אלפי אזרחים ישראלים למקלטים. התשובה לשאלה זו הייתה שלילית. קברניטי המדינה חשבו כי זהו מחיר שלא ראוי לשלם אותו בעבור פיגועים נקודתיים. בהקשר הזה יש להזכיר את הדברים שאמר נסראללה ביום החטיפה עצמו:

"המנהיגים הישראלים המצויים כעת בשלטון ומי שאחראי להם הם מנהיגים חדשים. אולמרט הוא ראש ממשלה חדש, וישנו גם שר ביטחון חדש. לכן אני מבקש לייעץ להם, לפני שהם מתכנסים לשיבה היום ב־20:00 בערב, להחליט על אודות תגובתה של ישראל לחטיפה, שמוטב להם לשאול בעצתם של ראשי ממשלה קודמים ושל שרים לשעבר על אודות ניסיונם של אלה בלבנון. כאשר מישהו עוד חדש אפשר לעבוד עליו. לכן, כדי שלא יעבדו עליהם, מוטב להם לשאול ולבדוק ולוודא בטרם יקבלו את החלטותיהם"⁵.

ללא ספק, כאשר שרי ממשלת ישראל קיבלו את ההחלטה להגיב באופן נרחב לחטיפת החיילים ב־12 ביולי, אולי הם ידעו שיש לחזבאללה 12 אלף טילים, אולם כמה מהם ודאי לא הבינו את משמעותו של נתון זה.

אשר למלחמה עצמה, מן היום הראשון טענתי כי חזבאללה הולך לספוג מכה קשה ולשלם מחירים גבוהים משום שחלק ניכר ממאמציו מוקד בזירה

התוך־לבנונית, בבניית המאחז בתוך העדה השיעית. כל הדברים האלה אכן התבררו כנכונים; ובכל זאת, בראיית חזבאללה רבים הישגיו במלחמה. אלה משתקפים בדבריו של חסן נסראללה ב־22 בספטמבר 2006, בנאום הניצחון ה־"אלוהי" שלו:

"אנחנו חוגגים היום ניצחון אלוהי, היסטורי ואסטרטגי. אחרי הכול, האם יש מישהו מבינינו שהעלה על דעתו כי כמה אלפים מבניכם, אנשי ההתנגדות הלבנונית, יצליחו לעמוד איתן במשך 33 יום על האדמה הערומה והגלויה, חשופים מתחת לפני השמים לחיל האוויר החזק ביותר במזרח התיכון? לעמוד למול ארבעים אלף קצינים וחיילים ישראלים, למול ארבע חטיבות מובחרות ושלוש אוגדות מילואים? למול הטנק הטוב ביותר בעולם? למול הצבא החזק ביותר באזור? האם יש מישהו מכם שהעלה על דעתו שכמה אלפים מבניכם יתייצבו ויילחמו באויב בנסיבות כה קשות, יצליחו לסלק את אניות המלחמה מן המים הטריטוריאליים שלנו, להשמיד את טנקי המרכבה, שהם פאר היצירה של התעשייה הישראלית, ואת המסוקים הישראליים, ולבסוף להפוך את חיילי החטיבות המובחרות של האויב לעכברים מפוחדים ומבוהלים? האם מישהו העלה כל זאת על דעתו שעה שהעולם כולו, ובייחוד העולם הערבי, נטש אותנו ושעה שלבנון מפולגת ומפוצלת ואיננה מתייצבת כאיש אחד מאחורינו?"⁶

אכן, חזבאללה טעה בהערכת תגובתה של ישראל לחטיפת חייליה. נסראללה אף הודה בטעות זו, לא העריך שהחטיפה תביא למלחמה, לא רצה ולא חזה את המלחמה. זו הייתה מלחמה שנכפתה עליו. בראייתו מטרותיה מבחינת ישראל היו מרחיקות לכת, כמו שהצהיר ראש הממשלה אהוד אולמרט, בזמן המלחמה בעת דיון בכנסת ב־17 באוגוסט 2006:

"רק החזרת החיילים החטופים תפסיק את הפעולה. ישראל תנהל את הלחימה נגד חזבאללה כל זמן שיידרש כדי להחזיר את החיילים החטופים וליישם את החלטה 1559 במלואה, וליישם את המתווה שנקבע בהחלטת ראשי מדינות ה־G8 – החזרת החיילים החטופים ללא תנאי, פירוק חזבאללה והפסקת האיום של ירי הטילים על ישראל".

יכול להיות שבמסמכים פנימיים דברים נאמרו אחרת, אבל אלה הדברים שראש הממשלה אמר בכנסת. לפיכך בראיית נסראללה, ארגונו שרד את מה שנתפס כאיום ישראלי לחסלו או לפגוע בו באופן אנוש. יתרה מזו, בספרות, בנאומים ובמאמרים שכתבו אנשי חזבאללה, הסבירו כי הארגון שרד לא רק ברמה הפילוסופית אלא גם ברמה הצבאית ולראיה – מערך הפיקוד והשליטה שלו הוסיף לתפקד. בהקשר זה זכורה העובדה כי תוך כדי נאום נסראללה ובעיתוי מושלם הזמין מנהיג חזבאללה את תושבי בירות להסתכל דרך החלונות ולראות את הפגיעה באניית חיל הים "חנית". קיימות עוד דוגמאות רבות לכך שמערך זה המשיך לפעול עד היום האחרון למלחמה.

היבט חשוב נוסף בהקשר זה הוא העובדה כי מערך ההסברה של חזבאללה לא נפגע. ביומה הראשון של המתקפה של ארצות הברית בעיראק בשנת 2003 הודיע ערוץ הטלוויזיה אל-ג'זירה כי עתה יובא נאום של צדאם חסין לרגל תחילת המתקפה מצד ארצות הברית. הושמע ההמנון של עיראק, נראתה תמונתו של צדאם עטוי כפיייה, ולאחר משפט הפתיחה: "באסם אללה אל-רחמן אל-רחים" נעלמה התמונה. מאוחר יותר נקטע השידור עוד ארבע פעמים, וברור היה שיכולתו של המשטר העיראקי להעביר את מסריו באמצעות מערך התעמולה שלו נפגעה קשות. במלחמת לבנון המשיך לפעול ערוץ הטלוויזיה של חזבאללה – אל-מנאר – עד היום האחרון, ולשדר מסרים לעולם הערבי ולמדינת ישראל עצמה. מבחינת חזבאללה, גם ירי הטילים היה מוצלח. כך נורו עד היום האחרון של המלחמה כ-4000 טילים. בראייתו ככל שנקפו הימים, בלחץ הירי ובשל אי-הצלחתו של צה"ל להפסיקו, החלה ממשלת ישראל להוריד את רף הציפיות מהמלחמה. כמו שהסביר נסראללה באחד מנאומיו:

"בהתחלה אמרו שנפרק את חזבאללה מנשקו, אחר כך הם מדברים על כך שהם מסתפקים רק בחיסול והשמדה של היכולת הרקטית, ולא בחיסול כלל התשתית שלנו. בכל יום הם מורידים את סף הציפיות, וכעת הם מודים שהם אפילו לא יכולים לחסל את הכוח הצבאי של חזבאללה, אלא הם רק רוצים להחליש ולהכאיב לנו, ולהרחיק אותנו עשרה או עשרים ק"מ מן הגבול".⁷

ללא ספק, גם בראיית חזבאללה, הוא ספג מכה קשה, אבל הסיבה שלשמה צבר 12 אלף טילים הוכיחה את עצמה, שכן ישראל הנמיכה את רף הציפיות שלה. בראייתו, בסופו של דבר ממשלת ישראל היא זו שמצמצמה ראשונה, שכן לא יכלה לעמוד בהמשך המצב שבמשך 34 ימים מיליון אזרחים ישראלים וחצי נמצאים במקלטים. כך שלפחות מבחינה זו השפעת הטילים עבדה. גם הלחימה הקרקעית נתפסה, בראיית חזבאללה ובעלי בריתו הסורים, כמוצלחת. ב-16 באוגוסט 2006, יומיים לאחר סיום מלחמת לבנון, שיגר נשיא סוריה בשאר אל אסד מסר של איום וואזהרה לישראל בעקבות מה שהיה אז בעיניו ניצחון של חזבאללה:

"בשנת 1982 פתחה ישראל במלחמה נגד לבנון. כוחותיה פלשו למדינה זו, ובתוך ימים אחדים הם כבר נמצאו בפאתיה של בירות ועלה בידיהם לכבוש אותה. לעומת זאת, היום, חמישה שבועות מאז פרוץ המלחמה, עדיין ישראל שקועה במלחמת התשה ומקיזה את דמה במאמץ נואש לכבוש כמה מאות מטרים פה וכמה מאות מטרים שם, ואפילו בכך איננה מצליחה. אין ספק שהישראלים הפכו מושא ללעג, איבדו את אמינותם, שאיננה קיימת עוד... האמת היא שבשנת 1982 הפער הטכנולוגי בין ישראל ובין הצד שמנגד, עם הלבנונים או עם הפלסטינים שנלחמו נגד ישראל, היה קטן מהפער שיש היום. היום ישראל חזקה הרבה יותר, אבל ההבדל הוא בכוח הרצון להילחם, שאז לא היה וכעת יש לנו כוח רצון, כמו שהוכיחה המלחמה האחרונה".⁸

את כל אלה יש לשים כמובן בצד הזכות. אמנם חזבאללה ספג מכה קשה, אבל כאמור, בראייתו היו לו גם הישגים רבים, אותם ודאי יבקש להדגיש כאשר ישאל את עצמו כיצד להיערך לקראת המלחמה הבאה.

בה בעת, כאשר אנו שואלים את עצמנו מה קרה בעקבות מלחמת לבנון בזירה התוך-לבנונית וכן מה קרה בחזבאללה מאז יש לומר כי המלחמה מצטרפת למעשה לאירוע חשוב לא פחות – "מהפכת הארזים" אשר התחוללה בפברואר 2005 והייתה נקודת מפנה בהיסטוריה של לבנון. בחודש זה בעקבות רצח ראש ממשלת לבנון רפיק אל-חרירי, ססוריה הואשמה בו, החלו הפגנות רחבות היקף, ואלה הביאו ליציאת הכוחות הסוריים מלבנון. מאז לא שבה סוריה למלא את התפקיד החשוב והמוביל אשר מילאה עד אז בלבנון. מלבד זה, התגבש קונצנזוס עממי המקיף את מרבית תושביה של לבנון ואחד ממסריו הוא: "לא לחזבאללה".

בנקודה זו החלו צרותיו של חזבאללה בזירה הפנימית. ביטוי מרכזי לכך היה העובדה כי אישים לבנונים שונים תקפו בפעם הראשונה בפומבי את הארגון. עם זאת, יש לציין כי "מהפכת הארזים" יצרה גם הזדמנות עבור חזבאללה, שכן הסורים, לצד היותם גורם אשר סייע לחזבאללה, פעלו לא פעם כדי להגביל את כוחו, בייחוד כי אינם רוצים בהשתלטות חזבאללה על לבנון. כיום הוסרה "תקרת הזכוכית הסורית" במידה רבה.

צרותיו של חזבאללה בזירה הפנימית החרירו בעקבות המלחמה בקיץ 2006. המלחמה הסירה את מגע הקסם שהיה לחזבאללה, פגעה – ועדיין פוגעת – בתדמיתו של נסראללה כחסין מפני טעות ומפני כל פגע. נסדקה דמותו של נסראללה כמנהיג המסוגל להוביל את המערכה נגד ישראל, כמנהיג אשר ברשותו קיימות התשובות המוחלטות לישראל, ואשר באותה נשימה גם מבטיח שקט, ביטחון ויציבות לתושבי לבנון.

יתרה מזו, המלחמה חשפה את מעורבותה של איראן באופן אשר לא נודע כמותו עד אותה עת וכן היא חשפה את האיום שחימושו של חזבאללה מציב על המערכת התוך-לבנונית. מבחינה זו נוצרה מציאות חדשה ובעייתית עבור חזבאללה, שכן בעבר הסתמך על שתי רגליים – הזירה הלבנונית והמאבק בישראל, ואילו כיום הרגל השנייה נקטעה. בשלוש השנים האחרונות לא פעל חזבאללה לאורך הגבול, ואף לא הגיב על חיסול ראש הזרוע הצבאית שלו עמאד מורנייה (פברואר 2008), שהארגון מייחס אותו לישראל. מלבד זה, לא סייע חזבאללה לפלסטינים במבצע "עופרת יצוקה" (דצמבר 2008 –ינואר 2009).

עם זאת, בסופו של יום, כאשר אנו בוחנים את היכולת הצבאית של הארגון, הרי שהיא התחזקה והשתפרה. מבחינה זו, שאלה של סיבוב נוסף היא שאלה שבהחלט עומדת וקיימת, וכמו שאת הסיבוב הקודם איש לא רצה, ואיש לא חזה, הרי שגם בנוגע לסיבוב הבא אלה יכולים להיות פני הדברים.

אשר לזירה הלבנונית מבית, המאבק על לבנון נמשך. שלב חשוב במאבק זה היה הבחירות לפרלמנט הלבנוני ב-7 ביוני שנת 2006. לכאורה הסבו הבחירות תבוסה לחזבאללה, אולם כאשר בוחנים את מספר המצביעים לארגון בפועל ולא את מספר הצירים, מה שמכונה בארצות הברית *The Popular Vote*, מתברר כי למעשה חזבאללה ותומכיו קיבלו כמעט 66 אחוזים מקולות הבוחרים. בשל שיטת הבחירות הלבנונית תורגמו אלה לפחות מחצי מושבי הפרלמנט הלבנוני, 51 מתוך 128. בשעה שיריביו של חזבאללה קיבלו 33 אחוזים מן הקולות, וזכו ל-71 צירים מתוך 128. דבר זה ייתכן משום שבאזורי בחירה שונים מרוניים או יוונים-אורתודוקסיים למשל בבטרון או בקורה או במקומות אחרים בלבנון, כדי להיבחר לפרלמנט די היה למועמד לזכות ב-4,000–5,000 קולות בערך, בה בשעה שבדרום לבנון נדרשו כמה ממועמדי חזבאללה לזכות במאתיים אלף קולות כדי להיבחר לפרלמנט. לפיכך יש לתת את הדעת גם לנתון זה אשר לכוחו האלקטורלי של חזבאללה ותומכיו, ולזכור כי הדמוגרפיה עדיין פועלת לטובת חזבאללה וכי המאוויים הלגיטימיים של השיעים עדיין קיימים מתחת ומעל לפני השטח.

מכל מקום, הבחירות האחרונות והמציאות התוך-לבנונית בכלל, כמו המציאות לאורך הגבול, יוצרות עבור חזבאללה בעיה קשה: האם לחדש את הפיגועים ולהסתכן בתגובה מצד ישראל. חשוב מכך – הפרויקט העיקרי המרכזי שבשמו חזבאללה קם, שהוא מיקד בו את עשייתו בעשרים-שלושים השנים האחרונות, הוא ההשתלטות על לבנון. והשאלה היא, מבחינתו, איך מכאן ואילך ממשיכים בפרויקט הזה. מהפכת הארזים של 2005 וגם מלחמת לבנון נתפסות כעיקובים, מקלות בגלגלים, אולם הן לא הסיטו את חזבאללה ממטרתו האסטרטגית. כיום, על רקע מציאות זו, הדילמה מחריפה. במרכז עומדת השאלה אם להמשיך ולשחק את המשחק הלבנוני אשר נקבע בהסכם טאיף, המשחק הכולל השתתפות בפרלמנט, נכונות לקבל שיטה עדתית אזורית, אשר השיעים מקופחים בה ואשר על פיה הם ובעלי בריתם לא יצליחו כנראה לעולם להשיג רוב בדרכים דמוקרטיות או לחלופין לנסות לקרוא תיגר על השיטה הקיימת ואז לדרדר את לבנון על ספה של מלחמת אזרחים.

במאי 2008, בעקבות ניסיונה של ממשלת לבנון לפרק את רשת התקשורת העצמאית של חזבאללה בבירות, נתן חזבאללה מעין קדימון למלחמת אזרחים, כאשר לוחמיו השתלטו על מערב בירות, ובעקבות זאת בהסכם דוחה כפה הארגון על ממשלת לבנון להעניק לו שליש חוסם בממשלה. כיום, לאחר הבחירות דנים בהקמת ממשלה חדשה, ואנו נמצאים בעצם באותה נקודה ממש, כאשר הקואליציה המנצחת מתעקשת בתוקף ניצחונה בבחירות להקים ממשלה מתפקדת, ולכן שרי חזבאללה, אם בכלל יצטרף חזבאללה לממשלה, לא יזכו לשליש החוסם בלבנון.

לעומת זאת, חזבאללה עומד על תביעתו לקבל את השליש הזה. מן הסתם, על פי המסורת הלבנונית נחזה בפשרה מסוג זה או אחר. מכל מקום, נראה כי אנו מתקדמים למעשה לעבר שתי נקודות רתיחה אפשריות. השאלה היא אם אפשר למנוע אותן או אם התרחשותן היא שאלה של זמן, ומה יבוא קודם כול: האם סיבוב עימות נוסף בין ישראל לחזבאללה או התלקחות בזירה הלבנונית הפנימית. בנוגע לאפשרות להתלקחות עימות נוסף בצפון יש לציין כי לא יוניפי"ל ולא העובדה שחזבאללה אינו פרוס לאורך הגבול הם אלה שמונעים את חידוש ירי הרקטות או הפיגועים אלא החלטת חזבאללה להימנע מכך מתוקף הרתעה מצד ישראל. אמנם העובדה שחזבאללה אינו נוכח כיום בגלוי לאורך הגבול מורידה כמה מגורמי החיכוך שהיו קיימים מאז הנסיגה עד פרוץ המלחמה בשנת 2006, אולם יש לזכור כי חזבאללה חזק מתמיד. במציאות זו יכולות להתרחש תקריות כאלה ואחרות, דוגמת חיסולו של מורנייה או ירי ספורדי של טילים בידי גורמי ג'האד עולמי. בה בעת, אולם במצב שצד אחד מחזיק בארסנל של כחמישים אלף טילים ושני הצדדים שואלים עצמם אם ומתי יפרוץ הסיבוב השני, עלולות שאלות אלה להיות בבחינת נבואה המגשימה את עצמה. אשר לזירה התוך-לבנונית ולהתלקחות אפשרית שם, הרי צריך לשאול כמה זמן תהיה העדה השיעית מוכנה לקבל מציאות שלמרות גודלה, היא עוד נחשבת בה, מבחינה פוליטית, עדה שולית, ואיננה נהנית מהפריבילגיות הראויות לגודלה ומחלק הוגן בשלל. חשוב לא פחות – עד כמה ולאורך כמה זמן יהיה חזבאללה, המוביל כיום עדה זו, מוכן לשאת את המצב הזה או שיגיע למסקנה כי הגיע הרגע לבצע מהלך כולל ומקיף ולהשתלט בכוח צבאי על המדינה הלבנונית.

הערות

- 1 ראו את נאומו של חסן נסראללה כמו שהובא בערוץ הטלוויזיה אל-מנאר, 25 במאי 2009.
- 2 2009 annual Arab Public Opinion survey, Zogby International.
- 3 ראו את אתר האינטרנט של מכון זוגבי <http://www.zogby.com/News/ReadNews.cfm?ID=1697>
- 4 ראו את נאומו של חסן נסראללה כמו שהובא בערוץ הטלוויזיה אל-מנאר, 26 במאי 2000.
- 5 לדבריו של חסן נסראללה ראו את ערוץ הטלוויזיה אל-מנאר, 12 ביולי 2006.
- 6 לנאומו של חסן נסראללה ראו את ערוץ הטלוויזיה אל-מנאר, 22 בספטמבר 2006.
- 7 ראו את דבריו של חסן נסראללה בריאיון לערוץ הטלוויזיה אל-ג'זירה, 20 ביולי 2006.
- 8 לדבריו של נשיא סוריה בשאר אל-אסד ראו את העיתון **תשרין** (דמשק), 17 באוגוסט 2006.

על הכשלונות וההישגים במלחמה

דני חלוץ

בשלוש השנים האחרונות מאז מלחמת לבנון השנייה שורר שקט מוחלט בגבול הצפון. שקט שלא זכור כמותו מאז שנות השבעים. מציאות זו נקנתה במחיר חייהם של אזרחים וחיילים שנפלו במלחמה, במחיר כאבם של הפצועים, אזרחים וחיילים, ובמחיר אלה שעולמם נחרב, ואשר נושאים עד היום את צלקות המלחמה ופצעייה. לבי אתם.

בפתח הדברים ברצוני להעיר הערה אישית הנוגעת לניצול מחפיר של השכול. גבורתם של הלוחמים עומדת בפני עצמה. כריכתה בליקויי הדרגים שמעליהם, שרובם ככולם עדיין משרתים בצה"ל וכמה מהם מיועדים לתפקידים בכירים ביותר, היא דבר שלא ייעשה ולא נעשה מעולם. גבורת חיילי צה"ל עמדה בפני עצמה מאז ומתמיד, ממלחמת העצמאות עד ימינו, וכל מי שפיקד פעם על חיילים עלול להיות חשוף להתחשבויות נמוכה שכזו, ובכלל זה מי שאמר את הדברים¹.

במלחמת לבנון השנייה זכינו להררי פרשנויות והרבה ביקורת, גם לוועדת בדיקה ממלכתית. מידת שביעות הרצון של כל אותם היושבים על היציע באותה עת לא הייתה יכולה להיות גדולה יותר. הם ידעו לחזות עוד במהלכה של המלחמה, היום אפשר לומר, בחוסר הצלחה, את התפתחות הדברים. לקח לאומי שצריך להילמד אצל כולנו נוגע למידת הצניעות הנדרשת אשר ליכולת שלנו כפרטים וכחברה להעריך את תוצאותיהם של מהלכים, אשר ברגע התרחשותם נתפסים באופן מסוים ובחלוף זמן מקבלים משמעות אחרת.

במציאות המזרח-תיכונית הישגי מלחמה נמדדים בראש ובראשונה בשינוי המצב שהיא פרצה בגינו, בהגדלת מרווח הזמן עד העימות הבא, וביכולת לנצל את ההישגים הצבאיים בשדה המדיני. במלחמת לבנון, כמו בכל מלחמות ישראל האחרות, היו הישגים והצלחות, ליקויים וכישלונות. כל אלה תוחקרו עד תום בתחקירים רחבי היקף, חסרי תקדים ונוקבים, שבחנו את הדברים לפרטי פרטים, והיו תשתית לתכנית עבודה מתקנת לצה"ל וגם למדינה. הרבו לדבר על כישלונות המערכתיים והאישיים, ולא אכחיש – היו כאלה, אך מיעטו להזכיר את ההישגים.

רב-אלוף (מיל.) דני חלוץ, רמטכ"ל צה"ל בשנים 2005-2007

בהקשר זה נאמר לאחרונה כי אמנם גבול הצפון שקט, אך המצב נפיץ. שורר שקט – זאת עובדה. הנפיצות היא סוג של הערכה. יתרה מזו, המזרח התיכון כולו נפיץ. על איכותה של הערכה זו ניתן להתווכח, כמו שאפשר לעשות בנוגע להערכות הרבות בנושאים מגוונים, אשר נשמעות חדשים לבקרים על ידי גורמים בני סמכא לכאורה. בהקשר זה יש להזכיר למשל את הערכתם של מומחים שונים ערב סיום המלחמה, אשר ניבאו כי השקט בלבנון לא יחזיק מעמד אלא חודש־חודשיים או התחזית שחזבאללה ינצח בבחירות האחרונות בלבנון אשר נערכו ביוני 2009. שורשיה של מלחמת לבנון 2006 נטועים במאי 2000. ההחלטה המדינית, הנכונה לדעתי, לסגת חד־צדדית מלבנון ולהתייצב על קו הגבול הבינלאומי ובלי לייצר הרתעה איבדה מחשיבותה עקב מדיניות אי־פעולה שאימצנו לאחר מכן. מדיניות זו התבטאה בתגובות מהוססות למעשי ההתגרות והטרור של חזבאללה לאורך הגבול. ממאי 2000 עד מלחמת לבנון ביצע הארגון כ־27 פעולות טרור והתקפות נגד כוחותינו. תגובותינו היו רפות, שלא כהצהרותינו לפני הנסיגה, אשר התחייבו כי לבנון תבער אם חזבאללה יפעל נגדנו. מן המבחן הראשון שעמד לפתחנו עם חטיפת שלושת חיילי צה"ל בני אברהם, עדי אביטן ועומר סואעד, זיכרונם לברכה, באוקטובר 2000. מנקודה זו ואילך אימצנו גישה של ריסון, איפוק ותגובה סמלית, אשר עודדה את הצד השני למתוח את חבל עד קרוב לסף קריעתו באמצעות מעשי טרור חוזרים ונשנים.

דפוס התגובה שלנו נלמד על ידי חזבאללה. בכלל יש לציין כי חזבאללה הוא ארגון לומד. הוא המשיך להלך על הסף, כמו אדוניו האיראנים בנושא הגרעין, ובתוך כך הוא הצליח להרדים אותנו בתהליך אטי ורצוף שנמשך שש שנים, עד יולי 2006. בה בעת נבנה מתחת לאפנו ארגון טרור וגרילה מבוצר ומצויד, היושב לפתחם של יישובי קו העימות; ארגון טרור וגרילה שיצר מולנו משוואת הרתעה, ואחז את יישובי הצפון וחיילי צה"ל במוצבים כסוג של בני ערובה.

דרך הפעולה שהמלצתי עליה ביום פתיחת המלחמה, ב־12 ביולי 2006, התגבשה אצלי לאורך זמן רב. היא לא נולדה ביום החטיפה של אלדד רגב ואהוד גולדווסר זיכרם לברכה. הרעיון אשר עמד בבסיס המלצתי היה לדחוף את חזבאללה אל מעבר לסף שהוא צעד עליו, באמצעות פעולה מעבר לציפיות שלהם, פעולה שתבהיר כי המחיר שנגבה מן הצד השני גבוה מפוטנציאל הרווח שלו.

אכן, היה אפשר להמשיך ולבחור במדיניות "בת היענה", לטמון את הראש בחול, ולחשוב שהטילים ימשיכו להחליד. אפשר היה להציע להסתפק בתגובה נקודתית. אפשר היה להמליץ גם על המתנה והתארגנות ארוכה לפעולה, שבמציאות שלנו סביר שלא הייתה מבוצעת. בזמנו חשבתי אחרת. גם היום, עם אותם נתונים בדיוק, הייתי חוזר וממליץ על אותו דפוס פעולה. דפוס פעולה אשר מבוסס על פעולה רחבה באש, ואשר לוקח בחשבון גם אפשרות למהלך קרקעי.

ההחלטה של ממשלת ישראל לפעול בלבנון בקיץ 2006 הייתה נכונה וצודקת. היא ביטאה את ההבנה כי המציאות אשר שררה בגבול הצפון בלתי נסבלת ואת ההבנה כי יש צורך לשנותה. מנהיגות אינה נמדדת במידת היכולת להתחמק מקבלת החלטות מכריעות. היא נמדדת במוכנות להמליץ המלצות ולקבל החלטות, גם אם אינן פופולריות, ביכולת לדבוק בהן תוך כדי הקשבה והפנמה של דעות אחרות, ובנכונות לשאת באחריות ולשלם את מחירן האישי של החלטות אלה, לטוב ולרע.

האם עלה על דעתו של מישהו שההמלצה לדרג המדיני לפעול כמו שפעלנו היא החלטה שנולדה ברגע התרחשות החטיפה ב־12 ביולי 2006? אם כן, אומר שדעתו אינה מבוססת אלא על הרהורי לבו, על הבל ועל רעות רוח. תפיסת עולמי בנושא הלבנוני התגבשה כאמור לאורך זמן, עוד קודם מינוי לתפקיד הרמטכ"ל. היא התבססה על ניתוח המציאות שביצעתי בעזרת עמיתי, על אי־הצלחת המדיניות הקודמת ועל השאיפה לשנותה. כאמור, בבסיס המלצתי עמדה גישה של פעולה בעצמה גדולה, הרבה מעבר לציפיות היריב. תפיסה שיסודותיה באמונה, שאם חפצי חיים אנו כמדינה עצמאית בזירה המזרח־תיכונית, עלינו לייצר הרתעה, לפעול בנחישות, ולעתים אף בדרך פעולה של "בעל הבית השתגע".

המלצתי זו נפלה על אוזניים קשובות, ואושרה פה אחד על ידי ממשלת ישראל, שבהרכבה, להזכירכם, היו שלושה שרי ביטחון בדימוס, מלבד שר הביטחון המכהן. שימוש בכוח צבאי בא במקום שלא עלו בו יפה הדרכים המדיניות לטיפול בבעיה ביטחונית או מדינית. הוא אמור לייצר מצב חדש, שהמדינאים יוכלו לחזור ולהשתמש בו בכלים מדיניים לטיפול בבעיה.

אם אנו מבקשים למדוד את הישגי מלחמת לבנון על פי הקריטריון המתייחס לאורך תקופת השקט אשר הושגה לאחר הלחימה, נמצא שמלחמה זו לא נופלת בהישגיה מן המלחמות האחרות שעברו עלינו, אך זהו אינו המדד היחיד, ובוודאי לא המדד הקובע. כאשר אנו באים היום לבחון את תוצאות מלחמת לבנון השנייה, יש לנסות למצוא סרגל ייחוס שיאפשר בחינה אובייקטיבית ככל האפשר ותוך כדי השוואת המלחמה למלחמות אחרות. הבעיה היא שסרגל מעין זה אינו בנמצא. לכל מלחמה היו מאפיינים שונים: היריב, המערכת המדינית שלנו, המערכת המדינית היריבה, המערכת הבינלאומית, האמצעים שהשתמשנו בהם, סוג האויב ועוד.

לפיכך המבחן המשמעותי הוא מבחן ההישגים אל מול המטרות שהוגדרו למלחמת לבנון השנייה, והתוצאות המדיניות והאסטרטגיות שהיו למלחמה זו. אפשר לבקר את המטרות, ביקורת היא לגיטימית, אבל אי־אפשר לבחון פעולה על סמך מטרות שלא הוגדרו לה. תוצאות מלחמה נבחנות לא על בסיס אלטרנטיבות שלא מומשו ולא על סמך שאלות היפותטיות אשר נשאלות בחכמה שלאחר מעשה. לעולם החלופה שלא מומשה תהיה אטרקטיבית יותר משום שהיא מראה

את כל יתרונותיה התאורטיים בלי שעמדה במבחן המעשה שהיו מתגלים בו גם חסרונותיה המעשיים.

מאז מלחמת יום הכיפורים השתנו מאפייני האיזמים שמדינת ישראל מתמודדת עמם – מאיזמים צבאיים קונבנציונליים לאיזמי טרור מורכבים, ואני שם בסוגריים את איום הגרעין המתפתח. לא זו מטרות הרצאתי. במקום להתמודד עם גייסות אויב משוריינים אשר שועטים לעברנו, החלה מדינת ישראל להתמודד עם קבוצות מחבלים רוויי שנאה עיוורת. העורף האזרחי של מדינת ישראל נהיה מטרה מרכזית באמצעות פעולות טרור לסוגיהן, ששיאן טרור המתאבדים ולצדן ירי רקטות לעבר מרכזי אוכלוסייה. מלחמת הטרור מטבעה היא מלחמת התשה, שההתמודדות עמה דורשת יכולות ייחודיות וגם זמן ממושך.

דפוס המלחמות בעת החדשה השתנה. מרבית העימותים בעולם מתנהלים כיום סביב מלחמות של מדינות אל מול ארגוני טרור או גרילה. סריקה של מפת כדור הארץ מראה כי בעשורים האחרונים מתחוללים כמה עימותים מתמשכים, שסופם אינו נראה לעין ועניינם הוא לחימה בטרור. כך לדוגמה ארצות הברית בעיראק, מלחמת נאט"ו בהובלת ארצות הברית באפגניסטן ובפקיסטן, לחימת צה"ל בלבנון ומול הפלסטינים בשטחים, ולחימה בטרור בְּעֶצְמָה נמוכה אך ממושכת באזורים נוספים בעולם. בהקשר זה ראוי שנלמד גם מניסיונם של אחרים, ובכלל, שנכניס את הדברים לפרופורציה כשאנחנו דנים עם עצמנו על עצמנו ועל אחרים. בכל הדוגמאות שהזכרתי הלחימה נמשכת שנים ארוכות וההכרעה מתמהמהת. מהי הכרעה? כך היה גם אצלנו באירועי 2000, שהחלו בספטמבר של אותה שנה ודעכו לאטם ביהודה ושומרון במשך שש שנות לחימה, במחיר כבד של 1,100 הרוגים, קרבנות, אזרחים וחיילים.

למלחמת לבנון השנייה ניתנו מראש מטרות מוגדות ומוגבלות. אף אחת מהן לא הגדירה את מטרת המלחמה כהשמדה, ריסוק או מחיקת ארגון חזבאללה ממפת המציאות הלבנונית.² כמו שציין פרופסור אייל זיסר, ארגון חזבאללה הוא לא רק ארגון טרור אלא גם תנועה אידאולוגית וחברתית. ניסיון העבר שלנו מראה כי אין זה פשוט לנסות לשנות את פני המציאות הפוליטית בלבנון. על פי הערכתנו, הגדרתם של הישגים אחרים מאלה, רחבים יותר, הייתה דורשת פעולה בעלת אופי אחר לחלוטין מזו שנגקטה, והדבר היה גורם לנו להתבוסס שוב בבויץ הלבנוני. חשבתי מן היום הראשון שעלינו לראות את מדינת לבנון כמקשה אחת וככתובת לפעולתנו המבצעית. עמדתי זו לא התקבלה. היו מקרים, ואגב זה לא היחיד, שלא הצלחתי "להפנט" את הדרג המדיני לאמץ את עמדותיי.

לפני שאתייחס למטרות ולמידת השגתן, אחזור ואזכיר את נקודות התורפה, הטעויות ואי-הצלחות העיקריות שלנו, לא על פי סדר חשיבות. אני מניח שאחזור על דברים שאמר ידדי קפלינסקי, אבל אני מחויב להזכירן:

- לא גייסנו את המילואים במועד המתאים כדי לאיים בפעולה קרקעית במועד מוקדם יותר. איום בפעולה קרקעית, ולא בהכרח מימוש אופציה זו בפועל.
- היו ליקויים בשיח בין דרגי הפיקוד השונים.
- הייתה הזנחה מתמשכת של רמת האימונים והכשירות של חילות השדה, ואני מדגיש, הזנחה מתמשכת.
- העורף האזרחי ודרכי הטיפול בו על ידי הרשויות המוסמכות והאחראיות לנושא, ובכללן צה"ל, לא הוכנו כראוי.
- רמת ציפיות גבוהה, שנבנתה בין היתר בגלל הסברה לקויה של המציאות שאנו עומדים בפניה.

לאלה נוספו ליקויים, טעויות וכשלים שאותרו והוגדרו בתחקירים שבוצעו על ידי בצה"ל. אחד מהם, ואחזור אליו בהמשך הדברים, נוגע לרמת מוכנות הפקודות שלנו.

המטרות האסטרטגיות שהוגדרו למלחמת לבנון השנייה נרשמו בשפה ברורה, הוצגו ואושרו. ואני מצטט את מה שהוצג ואושר: "העמקת ההרתעה הישראלית במרחב וייצוב מערכת יחסים בין-מדינתית עם לבנון. הפסקת הטרור מתחומה הריבוני של לבנון כלפי מדינת ישראל". בהקשר זה לא הוגדר ממד של זמן. מטרות נוספות היו: "פגיעה משמעותית בחזבאללה. דחיקת הממשל הלבנוני והמערכת הבינלאומית למימוש אחריותו המדינתית, ובכללה שליטה ביטחונית בדרום לבנון. הפעלת לחץ על חזבאללה להשבת החטופים". אני התנגדתי שהכותרת תהיה "החזרת החטופים" כי זו משימה שלא היינו עומדים בה. חשבתי שהיא לא ניתנת להשגה בדרך של פעולה צבאית ישירה. מטרה אחרונה הייתה "הותרת סוריה מחוץ למערכה וצמצום הזיקה לזירה הפלסטינית". זאת הייתה התכלית אשר הוגדרה למלחמה.

את הציפיות למהלכי בליץ צבאיים דוגמת מלחמת ששת הימים יצרו אחרים ולא צה"ל. ידענו היטב שזו אינה לחימה מול צבאות ומדינות, אלא לחימה מול טרור המצוי ופועל באזורים עירוניים, בחסות אוכלוסייה אזרחית, רובה תמימה. לא כל שיעי הוא אויב של מדינת ישראל.

אם חפצים אנו לבחון הצלחה של מערכה צבאית בראי הזמן, הרי קודם כול צריך להעמיד למבחן מקצועי את התכלית האסטרטגית, שאותה ציטטתי ואת מידת השגתה. אני מתכוון לצבוע את הדברים בוורוד. אני מתכוון להשתמש במילה "ניצחון" או לברוח מהביקורת, שבחלקה הייתה צודקת, אך גם אין בכוננתי לקבל כל הערה וביקורת ככזה ראה וקדש. עם כל הכבוד לאלה שישבו ביציע, לא כל מה שנאמר היה על בסיס מקצועי. היו גם סיבות אחרות, ולא אכנס אליהן כאן.

בחינת הישגי המלחמה אל מול מטרותיה מובילה לכמה מסקנות: הרתעה שהרתיעה ישראל במרחב התחזקה. מאז מלחמת לבנון השנייה פעולות מבצעיות מסוימות שיוחסו לנו על ידי מקורות זרים נותרו ללא מענה מן הצד היריב ולא בכדי.³ הטרור של חזבאללה מתחומה הריבוני של לבנון פסק בשלוש השנים האחרונות. חזבאללה ספג מכה חסרת תקדים. כ־700 מאנשיו נהרגו, כאלף נפצעו בחודש אחד של פעולה. גם לנו היו נפגעים. מניתי אותם ודיברתי עליהם בפתיחת דבריי. חזבאללה אינו פרוס עוד על גדר הגבול עם ישראל. כן, ייתכן שבעתיד ישוב לשם. מרכז הארגון בשכונת הדאחיה שבבירות נהרס. מערך הרקטות ארוכות הטווח שלו הושמד וכן נפגע העורף הלוגיסטי שלו בבקעת הלבנון. יתרה מזו, הממשל הלבנוני מממש את אחריותו המדינית באופן אשר הוא מפרש אותה. במסגרת זו פרס יותר מעשרת אלפים מחייליו בדרום לבנון, מלבד 12 אלף חיילי הכוח הרב־לאומי אשר פועלים במרחב זה.

בהערת סוגריים אני אומר לראש המכון עודד ערן כי אם מציבים יעדים מדיניים בלתי מציאותיים, אין להתפלא שאי־אפשר להשיגם. ככלל, פעמים רבות קיימת בקרבנו נטייה להניח שאנו משחקים עם עצמנו. ראוי להזכיר כי לכל משוואה יש שני צדדים. בשל כך קוראים לה משוואה. הציפייה שממשלת לבנון וצבא לבנון יילחמו נגד בני עמם כדי לשרת אותנו היא ציפייה שלדעתי אין לה סיכוי להתממש. לא היום ולא אף פעם.

הלחץ להחזרת החיילים החטופים לא עלה יפה מיד; לצערנו, הם הוחזרו למנוחת עולם רק בחלוף שנתיים למלחמה. סוריה נותרה מחוץ למערכה, ולא נוצרה זיקה בין הזירה הלבנונית לפלסטינים.

למלחמת לבנון השנייה היו גם השפעות אסטרטגיות בזירות השונות. בלבנון – מנהיג חזבאללה נסראללה עדיין נמצא במרתפי בירות, נוהג כרדוף. על פי דבריו, לו ידע מראש את המחיר על מעשיו לא היה מבצע את החטיפה ב־12 ביולי. מחיר ההתגרות במדינת ישראל נצרב היטב בציבור הלבנוני. תהליך השיקום שם לא הסתיים. סקרי דעת קהל ופרסומים, שגם אני קורא אותם מפעם לפעם, מכים על חטא ההתחברות לציר הרשע. חזבאללה הפסיד בבחירות אשר נערכו לאחרונה בלבנון. הפסדו נבע מעצם השיטה אשר נהוגה בזירה הפוליטית במדינה, אך היה בכך גם ביטוי להבנת הציבור בלבנון את משמעויות הנזקים הכבדים שהביא עליו ארגון זה בקיץ 2006.

מאז המלחמה התחמש חזבאללה בעשרות אלפי רקטות. יש לציין עובדה זו, ואתיחס בהמשך הדברים לסוגיית ההתחמשות בכלל, לא רק בלבנון. אלפי רקטות, שבתסריטים מסוימים עלולות להיות משוגרות לתחומי מדינת ישראל, ובתסריטים אחרים עלולות להתפוצץ בתוך לבנון. היום יותר מתמיד ברור, מבחינתנו, כי ממשלת לבנון היא כתובת למתרחש בתוכה ומתוכה.

במבצע "עופרת יצוקה", אשר נערך נגד חמאס ברצועת עזה בדצמבר 2008-ינואר 2009, נמנע חזבאללה מלפעול נגדנו. להזכירכם, להבדיל מכך, ב"חומת מגן" באפריל 2002 ירה חזבאללה מאות רקטות ופצצות מרגמה לעבר יישובי צה"ל ומוצביו בגבול הצפון.

סוריה – במובנים מסוימים היא מורתעת. מלבד דברי הרהב הפומביים ששיבחו את חזבאללה ואת דרכי לחימתו, המשטר הסורי מבין את מודל הפעולה שיישמו במלחמת לבנון, וככל הנראה גם חושש ממנו. סוריה מחפשת נתיבי התקרבות לעולם המערבי. לאחרונה דובר על חזרת שגריר ארצות הברית לדמשק במועד כלשהו בעתיד. אולי יש בכך ביטוי להפנמת המשטר הסורי את משמעויות התחברותו ל"ציר הרשע".

איראן – המעורבות של איראן בלבנון נחשפה מעבר למה שידענו בעבר. איראן נדרשת כיום לתמוך בשיקום נזקי המלחמה, נזקי חזבאללה, ובצידו מחדש בהשקעה אדירה. אי-אפשר לשלול את האפשרות שההתקוממות בבחירות האחרונות באיראן היא ביטוי לכך שנקעה נפשם של כמה מהאזרחים האיראנים ממדיניות ממשלתם גם בנושא התמיכה בציר הרשע, מדיניות שבאה על חשבון שיפור רווחתם של אותם האזרחים.

באשר למדיניות המתונות אומר כך: מצרים, ערב הסעודית, ירדן ואחרות מואסות בחזבאללה. הן עושות כל שלא ידן כדי לתמוך בלבנון האחרת. חזבאללה ופטרוניתו איראן, המציבה גם איום גרעיני על האזור כולו, דחויות על ידן. בהקשר זה ראוי להזכיר גם את פעולת מצרים ותגובתה נגד תאי הטרור של חזבאללה אשר נחשפו בשטחה בשנה האחרונה ואת המסרים החריפים שהוחלפו בין הצדדים בעקבות זאת. פעולתה של מצרים והמלחמה המילולית שהתפתחה בינה ובין חזבאללה ואיראן על רקע זה הם עדות למצבו של הארגון בקהילת המדינות הערביות המתונות, ופרופסור זיסר חיזק את הדברים בנתונים מסקר דעת קהל בנוגע לאחוזי התמיכה הנמוכים להם זוכה חסן נסראללה, מנהיג חזבאללה ברחבי העולם הערבי.

השלכה נוספת של המלחמה הייתה שינוי עולם המושגים וההתנהגויות אצלנו. בקרבנו גברה ההכרה כי תקציב הביטחון אינו יכול להיות עוד יעד אוטומטי לצמצום וקיצוץ. מלבד זה, הופנמה גישת הפעולה יותר מציפיות היריב. מודל הדאחיה כמודל פעולה מבצעי נהיה מקובל. לצד זאת, אפשר לציין את הפנמת העובדה כי העורף האזרחי הוא חלק בלתי נפרד ממטרותיו וממחיריו של כל עימות עתידי. ביטויים שזכו למקלחת צוננים במלחמת לבנון הפכו כיום כמעט לתורה מסיני. מונחים דוגמת "אין זבנג וגמרנו" בסוג לחימה כזה, "עמידות העורף כמרכיב ביכולת הכוללת", "רקטות וטילים יירו עד היום האחרון", "נדרשים זמן וסבלנות" ועוד, אלה הם ציטוטים מדברים שנאמרו בזמן המלחמה וזכו לגלי

ביקורת, והיום הם כמעט מובנים מאליהם. מלבד זה, ביצעה התקשורת חשבון נפש נוקב אחרי מלחמת לבנון השנייה. גם צה"ל הפיק לקחים ותיקן את מדיניות התקשורת השגויה שהופעלה במלחמה. את כל אלה השיגו חיילי צה"ל ומפקדיו, שבלחיתםם ובאומץ לבם הביאו לשינוי.

לא אתקע כף לידו של איש אשר לפרק הזמן שתימשך בו המציאות במאפיינים אשר תיארת עד כה, אך אני משוכנע שכל החלטה של אויבינו לבחון את סבלנותנו תיעשה בחיל ורעדה.

אשר לאתגרי העתיד, היכולת לחזות את העימות הבא מוטלת בספק. עם זאת, יש לתת את הדעת לנתון אחד כהנחת עבודה מוצקה. העורף האזרחי של מדינת ישראל ימשיך להיות מטרה מועדפת בזמן מלחמה. לפיכך צה"ל צריך לקבל את המשאבים המתאימים כדי להיערך, להצטייד ולהיות כשיר לפעולה בתוך פרק זמן קצר ביותר, מתוך מטרה להשיג בזמן הקצר ביותר את המטרות הטקטיות, האופרטיביות והאסטרטגיות שיוטלו עליו. בהיבט זה חשוב לחזק את עמידותה של החברה הישראלית ולגבשה לקראת עימותים עתידיים, אם אכן יתרחשו.

מרכיב ההגנה נגד טילים ורקטות – האקטיבי בדמות מערכות מירטות, והפסיבי בדמות מיגון – הוא חלק בלתי נפרד מסך היכולות שעלינו להמשיך ולבנות.

לצד כל אלה יש להדגיש כי הרתעה אינה אמצעי למנוע את התעצמות היריב. ודאי יש רבים אשר זוכרים כי התעצמות לאחר מלחמה היא פעולה טבעית של הצד השני. התעצמות ניתנת לעצירה במהלכים מדיניים או בפעולות צבאיות.

תגובה מעבר לציפיות של היריב צריכה להיות יסוד לדרך פעולה עתידית. במקרה הלבנוני, מדינת לבנון היא הכתובת לכל מה שמתרחש מתחומה כלפי מדינת ישראל. העובדה שחזבאללה בונה את כוחו ונערך בתוככי היישובים של השיעים נותנת לנו את הלגיטימציה המבצעית, החוקית והמוסרית לתקוף שם בעתיד באופן נרחב, אם יעלה הצורך בכך וכמענה לפעולות טרור משטח לבנון. כמו האופן שפעלנו בו בשכונת הדאחיה בבירות ב־2006. דבר זה מחייב לבצע את כלל הפעולות המקדימות, שיקטינו את הפגיעה באזרחים תמימים.

על רקע המלחמה ותוצאותיה אנו חייבים לעצמנו בירור יסודי של מושגי הניצחון וההכרעה, ודאי כאשר מדובר בסוג הלחימה שאנו ניצבים בפניו בעת הנוכחית. שימוש במושגים אלה בלי בירור תוכנם יש בו סכנה גדולה ביצירת פער ציפיות ובהערכה מוטעית של ההישגים.

לבסוף, יש להעיר כי מלחמת לבנון השנייה, וכמוה מבצע "עופרת יצוקה", נהיו עם סיומם מלחמות עבר, שבמתכונתן המוכרת לנו לא יחזרו. הלקחים שהופקו והמסקנות שהוסקו צריכים לשמש מנוף להתקדמות. ההיערכות לעתיד טומנת בחובה את הצורך להשתנות באופן מתמיד ולהתנתק מקיבעונות. אם נבצע דבר זה, נתמודד בהצלחה עם תסריטים אשר כיום הם בבחינת בלתי ידוע.

הערות

- 1 דני חלוץ מתייחס לדבריו של שר הביטחון אהוד ברק, אשר הצהיר בטקס האזכרה הרשמי במלאות שלוש שנים למלחמת לבנון: "חירוף נפשם (של הנופלים) חיפה לא פעם על שגיאות בדרגים מעליהם", **הארץ**, 9 ביולי 2009.
- 2 דני חלוץ מתייחס לכותרות העיתונים בימיה הראשונים של המלחמה. כך ביום שישי 14 ביולי 2006, יצא העיתון "ידיעות אחרונות" בכותרת "היעד: נסראללה", ואילו העיתון "מעריב" קרא: "לרסק את חזבאללה".
- 3 תקיפת הכור הסורי בספטמבר 2007, חיסול ראש הזרוע הצבאית של חזבאללה עמאד מורנייה בפברואר 2008.

סיכום – מלחמת לבנון השנייה

כְּקו פרשת מים

גבי סיבוני, אמיר קוליק

מלחמות הן אירוע קשה וטראומטי, ככאלה השפעתן חורגת מטווח הזמן המידי ולאנשים שהשתתפו בהן ישירות. מבחינה זו מלחמת לבנון השנייה אינה יוצאת דופן. במבט לאחור ועל רקע ניתוחיהם המלומדים של הדוברים ביום העיון, נראה כי התופעה הבולטת ביותר בנוגע למלחמת לבנון השנייה היא היותה קו פרשת מים – נקודת שינוי אשר תהליכים שונים נפסקו, הואצו או שינו בה את כיוון התפתחותם בצורה משמעותית. קביעה זו נכונה ברמה האישית – בנוגע לדמויות אשר השתתפו במלחמה בצד הישראלי והלבנוני, ברמה הארגונית – בנוגע לצה"ל ולחזבאללה, ברמה המדינית – בנוגע לישראל וללבנון וברמה האזורית – בנוגע לאיראן ולמדינות ערב השונות, בעיקר ערב הסעודית, מצרים וסוריה.

ברמה האישית, אין ספק כי המלחמה ותוצאותיה פגעו קשות ביוקרתם המקצועית והפוליטית של ראש הממשלה אהוד אולמרט ושר הביטחון עמיר פרץ. שני אלה, לצד הרמטכ"ל דן חלוץ, נפגעו בעיקר מפער הציפיות אשר נוצר בקרב הציבור בין ההבטחות הפומביות לתוצאות המלחמה. בימים הראשונים לאירועים הציבו פוליטיקאים, קצינים בכירים בעבר ואנשי תקשורת שורת מטרות פומביות לצה"ל, ואלה יצרו ציפייה בציבור הישראלי לניצחון מהיר ומוחץ. ביום החמישי למלחמה הופיע ראש הממשלה אהוד אולמרט בכנסת והצהיר: "יש רגעים בחייה של אומה שבהם היא חייבת להביט אל המציאות נכוחה ולומר – עד כאן! זהו רגע של אמת לאומי ואני אומר – עד כאן! ישראל לא תהיה בת ערובה. אנחנו ננצח". ראש האופוזיציה אז בנימין נתניהו חיזק את דבריו, וקרא באותו מעמד מעל בימת הכנסת: "תילחמו בהם, תכו בהם, תרסקו אותם, אנחנו אתכם!" עוד הוסיף: "אתנו לא מתעסקים. עלינו לא יורים טילים. ישראל תנצח"¹. כלי התקשורת שידרו בימים הראשונים למלחמה מסרים ברוח דומה. כך בסוף השבוע הראשון למלחמה, יום שישי 14 ביולי 2006, יצא העיתון "ידיעות אחרונות" בכותרת "היעד: נסראללה",

ד"ר גבי סיבוני הוא ראש התכנית הצבאית במכון למחקרי ביטחון לאומי
אמיר קוליק הוא חוקר במכון למחקרי ביטחון לאומי

ואילו העיתון "מעריב" קרא: "לרסק את חזבאללה". היעדים שהוגדרו לצה"ל על ידי המדינאים בחדרי חדרים לא הוסיפו ולא הורידו דבר. בעיני הציבור הישראלי מטרות המלחמה היו פשטניות: השמדת חזבאללה או לכל הפחות כניעתו ללא תנאי. ככל שנקפו הימים, התברר כי הפער בין ציפיות אלה לתוצאות בפועל גדול לאין שיעור. האכזבה הציבורית הייתה מרה, ואת מחירה שילמו שר הביטחון עמיר פרץ, הרמטכ"ל דן חלוץ ולבסוף גם ראש הממשלה אהוד אולמרט. הלה אמנם התפטר לאחר כשלוש שנים על רקע החקירות הפליליות אשר נוהלו נגדו, אולם אין ספק כי המלחמה ותוצאותיה פגעו קשות ביוקרתו הציבורית ובכוננות הציבור לתמוך בו ובמפלגתו. מבחינה זו המלחמה אכן הייתה קו פרשת מים עבור אישים אלה.

בה בעת, כמו שעולה מדבריו של פרופסור אייל זיסר ביום העיון, גם עבור חסן נסראללה, מנהיג חזבאללה הייתה המלחמה קו פרשת מים מבחינה אישית. בשנים שלאחר נסיגת ישראל מרצועת הביטחון (מאי 2000) נתפסו נסראללה וארגונו כגורמים היחידים בעולם הערבי אשר הצליחו להתמודד עם ישראל ולנצח אותה. בהתאם, הגיעה יוקרתם לשיאה. בקרב העדה השיעית הפך נסראללה למנהיג הפוליטי הבלתי מעורער. במערכת הפוליטית הלבנונית נתפס נסראללה כמנהיג לאומי, ו"נשק ההתנגדות" – המערך הצבאי העצמאי של חזבאללה – נתפס כנכס המסייע להגן על המדינה הלבנונית מפני תוקפנות הציונים. בקרב ההמונים בעולם הערבי הרקיעה הפופולריות האישית של נסראללה לגבהים חדשים, והוא נהיה במידה רבה מנהיג כלל-ערבי. בהתאם, זכה גם לכבוד ולהערכה מצד גורמים רבים בזירה הבינערבית. מלחמת לבנון ותוצאותיה שינו מהלך עניינים זה.

לאחר המלחמה ביקש נסראללה להציג את עצמו ואת ארגונו כמנצחים הגדולים של המערכה. שבועות אחדים לאחר כניסת הפסקת האש לתוקף ערך הארגון חגיגות ניצחון בבירות, ובהן נשא נסראללה את נאום "הניצחון האלוהי", אשר הוא פיאר בו את הישגי חזבאללה בהתמודדות עם ישראל. עם זאת, כבר בריאיון הראשון לתקשורת נאלץ נסראללה להתנצל ולהסביר: "לא הערכנו ולו באחוז אחד כי פעולת החטיפה תביא למלחמה בהיקף כזה... אילו ידענו שפעולת החטיפה תוביל לתוצאה הזאת לא היינו נוקטים אותה כלל".² מלבד ההתנצלות עצמה וההודאה בטעות, הייתה הופעתו השקטה והמבויתת משהו של נסראללה שינוי ניכר לעומת הופעותיו הקודמות של המנהיג הזחוח והבטוח בעצמו. מנקודה זו ואילך נראה היה כי הפופולריות האישית של נסראללה בזירה הפנימית בלבנון וברחוב הערבי רק הלכה והידרדרה.

האירועים במערכת הפוליטית הלבנונית רק חיזקו תהליך זה. כבר במהלך הקרבות נמתחה ביקורת חסרת תקדים בחריפותה על חזבאללה ועל העומד בראשו. סעד חרירי, מנהיג "מחנה 14 במרס" וראש "תנועת העתיד" (אל-מסתקבל) קרא

"לבוא חשבון עם חזבאללה". לאחר המלחמה גברו הקריאות לפרק את חזבאללה מנשקו. האשמות בדבר היותו של הארגון "מדינה בתוך מדינה" ומשרתם של אינטרסים זרים – איראניים וסוריים – הפכו לססמאות נפוצות בקרב פוליטיקאים ואנשי תקשורת רבים בלבנון. דרישתו של נסראללה להקמת ממשלת אחדות לא נענתה, והמחאות העממיות רחבות ההיקף שערך ארגונו לא נשאו פרי.

המתרחשות במערכת הפוליטית הלבנונית הגיעה לשיאה במאי 2008 כאשר ביקשה ממשלת פואד סניורה לפרק את רשת התקשורת העצמאית שהניח חזבאללה בבירות ולפטר קצין ביטחון המקורב לארגון בנמל התעופה של בירות. בעקבות זאת שלח נסראללה את לוחמיו, והשתלט על מערב בירות. הקרבות בין תומכי הממשלה לאנשי חזבאללה נמשכו כמה ימים. בסיום המשבר נחתם הסכם דוחה, ובו זכו חזבאללה ובעל בריתו מישל עון להישגים פוליטיים ניכרים, אולם ניצחון זה התברר כחרב פיפיות עבור נסראללה ותומכיו. עוד בספטמבר 2006 שאל חבר הפרלמנט הלבנוני אנטואן נאדראוס "האם הנשק (של נסראללה) יופנה כלפי הזירה הפנימית?"³ במאי 2008 התקבלה התשובה. בעקבות אירועי דוחה שוב גאתה הביקורת הפומבית נגד נסראללה וארגונו, ו"נשק ההתנגדות" הפך לנטל ציבורי. תוצאות הביקורת הציבורית נגד חזבאללה ניכרו בבחירות לפרלמנט הלבנוני, אשר נערכו ביוני 2009. אמנם מחנהו של נסראללה "מחנה 8 במרס" גרף את מרבית הנציגים השיעיים, אולם חזבאללה ובעל בריתו המרכזי, הפוליטיקאי המרוני מישל עון, נכשלו ביצירת בסיס תמיכה משמעותי בקרב בני העדות האחרות. כך ממנהיג כלל-ערבי ו"כוכב לבנוני" הפך נסראללה, לפי שעה לפחות, לפוליטיקאי ממוצע נוסף בביצה הפוליטית הלבנונית. חזבאללה כארגון הפך בעיני רבים מכוח ערבי-לאומי עולה לגורם סקטוריאלי בשירות איראן וסוריה. מבחינה זו אפשר להגדיר את מלחמת לבנון השנייה גם "קו פרשת מים" עבור חלקים גדולים בציבור הלבנוני; צומת דרכים שהתפכחו בו רבים מהאשליה כי אפשר לקיים בלבנון כוח צבאי עצמאי שאינו כפוף למנגנוני השלטון בלי לתת את הדעת לסכנות הכרוכות בכך ליציבות המדינה. בהתאם, יש להניח כי בעיני חלק גדול מהרחוב הלבנוני פסק ארגון חזבאללה להיות "פרה קדושה" ומיתוס של לאומיות וגבורה, והפך לאיום מוחשי על שלמותה של לבנון.

אירועי קיץ 2006 היו קו פרשת מים גם עבור הארגונים אשר השתתפו בה – המערך הצבאי של חזבאללה וצה"ל. עבור חזבאללה הייתה המלחמה הצלחה אופרטיבית. המערך הצבאי של חזבאללה נבנה כדי לייצר אש לעבר העורף הישראלי במשך כל ימי הלחימה באמצעות פריסת כלי שיגור רבים ברחבי לבנון, לצד מערך קרקעי אשר תפקידו לבלום ניסיון של ישראל להפסיק את הירי באמצעות תמרון. סביר כי חזבאללה הפיק לקחים רבים מהמלחמה, אולם עקרונית נראה כי התפיסה המבצעית אשר על בסיסה בנה את כוחו לפני המלחמה הוכיחה

את עצמה. למסקנה זו ניתן תוקף מעשי כאשר בוחנים את תהליכי בניין הכוח של הארגון מאז קיץ 2006. כך במרכז תהליך ההתעצמות של הארגון מושם דגש מיוחד על הגדלת מספר הרקטות, הארכת טווח הירי ושיפור דיוקן. במסגרת זו העריכו מקורות ישראלים כי לארגון טילים אשר מכסים את מרבית שטחה של מדינת ישראל וכי כמות הרקטות אשר ברשותו גדלה מעשרים אלף לפני המלחמה לארבעים אלף בקיץ 2009.⁴ לפיכך אפשר להסיק כי מבחינה צבאית לפחות נתנה מלחמת לבנון השנייה תוקף למודל ה"מוקאומה" ("ההתנגדות") מבית היוצר של חזבאללה ואיראן.

מנקודת מבטו של צה"ל, אין ספק כי מלחמת לבנון השנייה הייתה קו פרשת מים בתחומים רבים. הבולט בהם, כמו שעולה גם מניתוחם של הרמטכ"ל לשעבר חלוץ וסגנו קפלינסקי, הוא הבנת השינוי באופי האיום והצורך לגבש מענה מתאים. התעצמות חזבאללה לא הייתה בבחינת הפתעה לצה"ל. בתקשורת הישראלית הרבו לפרסם בשנים שלאחר הנסיגה מלבנון נתונים שונים על אודות הצטיידות הארגון ברקטות ובטילים.⁵ יתרה מזו, כמו שמוכיחה השמדת מערך הרקטות ארוכות הטווח על ידי חיל האוויר של ישראל ביומיים הראשונים של המלחמה, ברשות צה"ל היה מידע אינטימי על אודות המערך הצבאי של חזבאללה. עם זאת, אף שהנתונים היו ידועים, נראה כי משמעותם לא הופנמה; ואם הופנמה, לא טופלה. בשנים 2000–2006 היה צה"ל שקוע בלחימה נגד הטרור ביהודה ושומרון, תפיסות הפעלה חדשות פותחו כדי להתמודד עם איום זה, ותרבות מבצעית שלמה התפתחה, כמו שציין סגן הרמטכ"ל לשעבר קפלינסקי, כדי לתת מענה לתנאים הייחודיים ששררו בשטחים. הזירה הלבנונית והאיום אשר נבנה בהתמדה על ידי חזבאללה נותרו מבחינת צה"ל בעדיפות שנייה.

מלחמת לבנון שימשה מבחינה זו קו פרשת מים משמעותי עבור צה"ל בהבנת אופיו של האיום, עצמתו, משמעותיותו והמענה המבצעי אשר יש לפתח כדי להתמודד עמו. העורף הישראלי, כך התברר לצה"ל ולמערכת הביטחון בכלל, הוא חלק פעיל במערכה, ומחייב התייחסות מיוחדת. בהתאם, הובן בצה"ל כי יש לגבש מענה ייחודי ותפיסה מבצעית מתאימה יותר לאיום הרקטות, זו כוללת תמהיל מאוזן בין התמרון לאש, וכי יש לשמר את יכולותיו המסורתיות של צה"ל.

לאחר פלישת ארצות הברית לעיראק שררה תחושה בציבור, וככל הנראה גם בצה"ל, כי האיום הקונבנציונלי על מדינת ישראל פחת וכי מעתה יש להיערך בעיקר אל מול איום גרעיני עתידי ואל מול איומי טרור שונים. בהתאם, קוצץ תקציבי הביטחון, האימונים הופחתו והכשירות הבסיסית של מערך הסדיר המילואים להילחם במלחמה קונבנציונלית נפגעה. אין ספק כי אירועי קיץ 2006 הוכיחו כי פיתוח יכולות לחימה בטרור לא יכול לבוא על חשבון שימור יכולות הלחימה

המסורתיות של יחידות צה"ל. מבחינה זו, הייתה המלחמה קריאת התעוררות למדינת ישראל בכלל ולצה"ל פרט.

למלחמת לבנון השנייה הייתה גם השפעה אזורית, בעיקר בכל הנוגע להגדרת המחנות היריבים במזרח התיכון. מתיחויות בין גורמים שונים במערכת הבינערבית והאזורית הן תופעה נפוצה וגם "מחנות" יריבים הם תופעה היסטורית מוכרת. כך למשל בשנות השישים נחלק העולם הערבי בין הנאצריסטים, תומכיו של הנשיא המצרי ג'מאל עבד אל-נאצר, ובין המלוכנים, ובראשם ערב הסעודית וירדן. עם זאת, דומה כי מאז לא ידע העולם הערבי חלוקה ברורה וחריפה מזו אשר שררה בקיץ 2006 בין "המחנה המתון" בראשות מצרים, ערב הסעודית וירדן ובין "ציר הרשע" – איראן, סוריה, חזבאללה וחמאס. מאז הגדיר הנשיא בוש את "ציר הרשע" בנאומו המפורסם בשנת 2002 התחלק העולם הערבי באופן חד וברור יותר בין פרו-אמריקאים ובין מתנגדיה של אמריקה. מלחמת לבנון הציפה חלוקה זו במלוא חריפותה. לראשונה התייצבו גורמים ערביים בגלוי נגד צד ערבי בזמן שהלה ניהל מלחמה נגד ישראל. כך אנשי דת סעודים בכירים, ובהם השיח' אל-חואלי ובן ג'ברין, הוציאו פסקי הלכה, ובהם אסרו לתמוך בחזבאללה. באחד מהם אף כונתה חזבאללה (מפלגת האל) "מפלגת השטן". ממשלת ערב הסעודית גינתה את חטיפת חיילי צה"ל, וכינתה את פעולות חזבאללה "הרפתקאות בלתי מתוכננות".⁶ לשיאה הגיעה המחלוקת בין שני המחנות בניסיונו של חזבאללה להקים תאי טרור על אדמת מצרים במחצית שנת 2009 ובמעורבות פעילה מצד ערב הסעודית במערכת הבחירות ללבנון בניסיון לסייע לסונים ולבעלי בריתם ("מחנה 14 במרס") נגד חזבאללה ובעלי בריתו ("מחנה 8 במרס").

מלבד המחלוקת הבינערבית, המחישה מלחמת לבנון כי במזרח התיכון נוצר מערך כוחות מוזר מבחינה היסטורית, ובו מצאה את עצמה ישראל במחנה אחד עם המדינות הערביות הסוניות המרכזיות – מצרים, ערב הסעודית וירדן אל מול מחנה אזורי יריב, שיעי בעיקרו, בראשות איראן ובעלי בריתה – סוריה, חזבאללה וחמאס. כפי שנסח זאת עבדאללה מלך ירדן, כאשר בפנייה לציבור הישראלי הצהיר: "אנחנו באותה סירה". כישלוננו לעצור את השיעים וגורמי הג'האד העולמי, הסביר המלך, הוא גם כישלונכם ולהפך.⁷

לסיכום, אפשר לומר כי אירועי קיץ 2006 הותירו חותם עמוק על הגורמים השונים אשר השתתפו בהם – המנהיגים, הלוחמים, הארגונים, המדינות והמערכת האזורית בכללותה. מבחינה זו, אין ספק כי מלחמת לבנון השנייה היא קו פרשת מים, והשלכותיה יהדהדו באזורנו עוד זמן רב.

הערות

- 1 הציטוטים מתוך אתר הכנסת, "תקציר השבוע שהיה במליאת הכנסת – הלחימה בצפון, 17.7.2006 – " <http://www.knesset.gov.il/AllSite/mark02/h0205558.htm#TQL> ראו גם **הארץ**, 18 ביולי 2006.
- 2 NTV, 27 באוגוסט 2006.
- 3 **אל-מסתקבל**, 14 בספטמבר 2009.
- 4 "בכיר בפקוד צפון: השקט עלול להתפוצץ בכל רגע", ynet, 4 באוגוסט 2009. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3757275,00.html>
- 5 ראו לדוגמה: "עמוס הראל, איראן מתכננת רקטות שיגיעו מלבנון לגוש דן", **הארץ**, 26 בנובמבר 2003; ראובן פדהצור, מופע האימים של צה"ל", **הארץ**, 1 באוגוסט 2004; אלוף בן ועמוס הראל, "ראש אמ"ן: חיזבאללה יכול לשגר רקטות לאזור השרון – ואולי אף לתל-אביב", **הארץ**, 27 ביולי 2004; זאב שיף, "איראן העבירה ללבנון רקטות שמגיעות עד לבאר שבע", **הארץ**, 29 במאי 2006.
- 6 "שייח סעודי בכיר: חיזבאללה – מפלגת השטן", ynet, 5 באוגוסט 2006. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3286606,00.htm>
- 7 "האזינו לדברי המלך", **הארץ**, 25 בפברואר 2007.

עדכון אסטרטגי

כרך 12 | גיליון 2 | אוגוסט 2009

- 7** מרק הלר
סיכויים וסיכונים במדיניות ה"מעורבות" (ENGAGEMENT)
- 17** אפרים קם
סוגיית הגרעין האיראני: מחכים לאובמה
- 27** יפתח שפיר
הטילים הבליסטיים שבידי איראן – תמונת מצב
- 37** יוסי קופרווסר
שדה הקרב של התודעה
- 45** אפרים לביא
כפל שלטון פלסטיני – כפל מדיניות ישראלית
- 59** בנדטה ברטי
הבחירות לפרלמנט בלבנון: בחזרה לעתיד?
- 69** קלינט צומברונן
שומרים על שלום מתוח:
כוחות ארצות הברית והסכסוכים העדתיים בעיראק
- 81** אולנה בגנו
האמנם חוזרת רוסיה למזרח התיכון?
- 93** מירב משאלי-רם
אויבים מבית: פקיסטן בין הידברות למלחמה בטליבאן
-

גיליון אוקטובר 2009 יכלול, בין היתר, את המאמרים הבאים:

השלום הכלכלי – תיאוריה ומעשה / ניצן פלדמן
מלחמתנו החשאית של חזבאללה בישראל / אמיר קוליק

- No. 89, March 2007, Ron Tira, *The Limitations of Standoff Firepower-Based Operations: On Standoff Warfare, Maneuver, and Decision* [English and Hebrew].
- No. 88, February 2007, Ephraim Kam, *A Nuclear Iran: What Does it Mean, and What Can be Done*.
- No. 87, January 2007, Ephraim Kam, *A Nuclear Iran: Analysis and Implications* [Hebrew].
- No. 86, November 2006, Uzi Rubin, *The Global Reach of Iran's Ballistic Missiles*.
- No. 85, September 2006, Aviezer Yaari, *Whom Does the Council Advise? A New Model for the National Security Council* [Hebrew].
- No. 84, August 2006, Yoram Schweitzer, ed. *Female Suicide Bombers: Dying for Equality?*
- No. 83, May 2006, Hussein Agha and Ahmad S. Khalidi, *A Framework for a Palestinian National Security Doctrine* [Hebrew].
- No. 82, February 2006, Ram Erez, ed., *Civil-Military Relations in Israel in Times of Military Conflict* [Hebrew].
- No. 81, January 2006, Meir Elran, *Israel's National Resilience: The Influence of the Second Intifada on Israeli Society* [Hebrew].

INSS Memoranda

2006 — Present

- No. 100, September 2009, Aron Shai, *Sino-Israeli Relations: Current Reality and Future Prospects*.
- No. 99, June 2009, Meir Elran, ed., *The Civil Front* [Hebrew].
- No. 98, April 2009, Anat N. Kurz, *The Palestinian Uprisings: War with Israel, War at Home*.
- No. 97, March 2009, Shmuel Even and Amos Granit, *The Israeli Intelligence Community: Where To?* [Hebrew].
- No. 96, September 2008, Ron Tira, *The Struggle over the Nature of War* [Hebrew].
- No. 95, August 2008, Anat N. Kurz, *The Palestinian Uprisings: Struggle on Two Fronts* [Hebrew].
- No. 94, July 2008, Ephraim Kam, ed., *A Nuclear Iran: Implications for Arms Control, Deterrence, and Defense*.
- No. 93, April 2008, Shmuel Even and Zvia Gross, *Proposed Legislation on the IDF: Regulating Civil-Military Relations in the Wake of the Second Lebanon War* [Hebrew].
- No. 92, December 2007, Dani Berkovich, *Can the Hydra be Beheaded? The Campaign to Weaken Hizbollah* [Hebrew].
- No. 91, July 2007, Benny Landa and Shmuel Even, *The Israeli Economy in the Age of Globalization: Strategic Implications* [Hebrew].
- No. 90, May 2007, Yehuda Ben Meir and Dafna Shaked, *The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005-2007*.